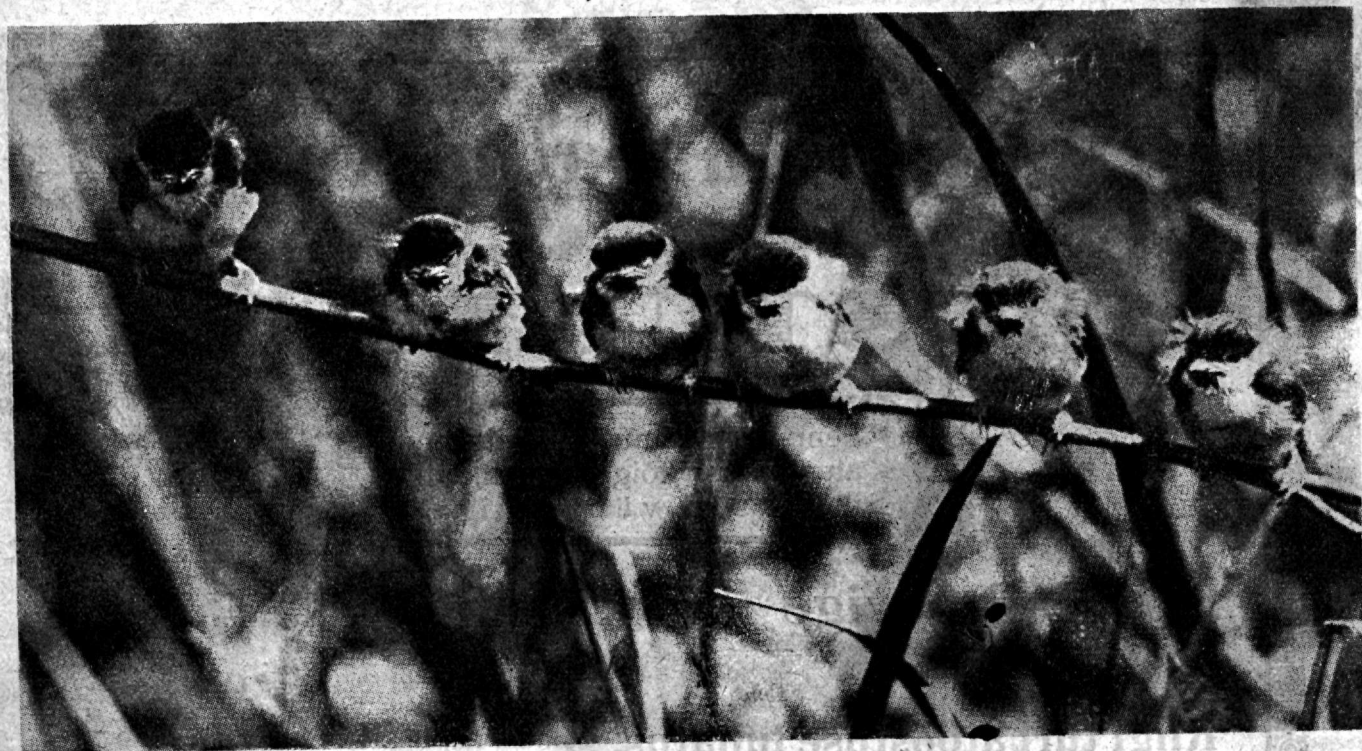

KAITSE KODU!

27. aprill 1929

NR. 17

Hind 20 senti

SARU.

Tänases numbris:

- Kaanepilt.* *Kevad on tulnud!*
A. Tamman: *Jüripäev.*
— *Eesti vaprad vanemad.*
J. Lepp. *Amurijõe lained (lõpp).*
T.: *1. Eesti rahvusrügement 12-aastane.*
Dambo: *Manööver (veste).*
— *Kevad kutsub.*
— *Kaitseliidu päevaküsimusi.*
Mailo Talvio: *Kured (järg).*
— *Male.*

Riigi turbatööstus

varustab tarvitajaid kõrgeväärtusliku kuiva, purustatud ja pressitud

ALUSTURBAGA.

Seniste kogemuste järele on
alusturvas kõige kasulikum
imbus- ja väetisaine.

Proovige ja otsustage ise.

Riigi turbatööstuse juhatus, Tallinn, Lai tän. 41. Telef. 26-16, 9-71.

KAITSE KODU!

Tellimishind: aastas 6 krooni, poolaastas 3 krooni, veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti.

Üksiknumber 20 senti.

Kuulutuste hinnad: $\frac{1}{4}$ lehek. 40 krooni, $\frac{1}{2}$ lehek. 20 krooni, $\frac{1}{4}$ lehek. 10 krooni ja $\frac{1}{8}$ lehek. 5 krooni. Esimese kaane sisikülg 50 $\frac{1}{10}$, tagumise kaane väliskülg 100 $\frac{1}{10}$ kallim.

Nr. 17.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella $\frac{1}{2}$ 9—10 h. Kaastöö arvatakse ainult siis tasuta alla, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-ltn. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Jüripäev.

Vanded ja töötused, mis sel päeval anti, on täidetud.

Jüripäev.

Kui tuttav ja paljutähendav päev Eesti rahva elus. Kõigepealt rändamispäev. Mõisast mõisa, talust tallu viisid voorid inimesi, tõsi-seid ja kindlusetuid, ei kindlat põhja jalge all, ei helkajat tulevikulootust südames.

Kuid nad lootsid. Lootsid ja rähklesid, vintsklesid parema igatsuses, pingutasid jõudu selgemate päevade lootuses, mil ometi ükskord võiks ise olla mees.

Vähe oli neid, kes pääsesid sulasest pere-meheks, teiste käsutatavatest ise oma käsiki-jaks, kuid siiski niipalju, et rahva vanasõna siit kooris kuldse elutõe: inimene on ise oma õnne sepp!

Uskusid ja lootsid seda argset needki, kel-lele jüripäev aastast aastasse tõi huulte ainult sajatusi ja needmist oleviku viletsuste üle. Uskusid, sest nad olid alateadvuslikult annud van-de — et püüavad nemadki tuleviku poole...

*

Täis needmist, vannet ja töotust on ka Eesti vana, ajalooline jüripäev.

Kaugelt mineviku udust kerkib meie mä-lestuste lõuendile jüripäev 1343.

Rahvas oli kaalunud, oli meeteheitel pida-nud aru, oli leidnud ja otsustanud, et nii ei tohi see enam edasi kesta. Kas nüüd või mitte ku-nagi! Veel on soontes vana iseseisva vabadus-rahva sitkust, mis tuleb juhtida vaenlaste vas-tu, kelle vägivalla kütkes hävimas on vabadus. Veel on lootust võita ja aidata jalule tallatud õigused.

Ja ühemeelselt oma nelja kuninga juhti-misel astuti üles karmusega, mida oli kannata-tud nii mitugi korda juba teistelt, kokkumatu-sega, millega juba varemaltki palju kordi oli seistud oma vabaduse ja iseseisvuse eest.

Kuid asjata. Murdus ka see viimne katse...

Käsi rusikasse pigistades oli rahvas sunni-tud alistuma vägivallale ja orjusele — seekord juba aastasadadeks.

*

Mälestus endisest vabadusest aga elas. Hõõgus tulukesena tuha all aastasadu. Avaldas üksikuid purskeid vahete-vahel, kord seal, kord teisel, kus rõhumine ja vintsutamine oli liig väljakannatamatu.

Kuni viimaks, uuel valguse koidikul, maa-ilma vabaduslaine-tuse ergutavat kohinat kuul-des, sündis see, mida nimetatakse ärkamiseks,

rahvusliku elujõu uuestivirgumiseks taltsutamatus tegevusjanus.

Hõisates koondas rahvas oma ridu, kui tal uuesti lubati oma suud avada. Lauldes ja mängides koondati end uuesti võitlusriindele, kandes rinnus jüripäevavannet aastasadade eest:

„Nagu maru müraga,
Eesti laul, oh laksu sa!
Nagu pasun pauguta
äkist' kõiki ärkama!
Kutsu kokku kodadest
uueks eluks une seest,
vahvasta meid vaimuga,
vaba aja aimuga,
Eesti meel siis märkab veel,
tõttab kokku õigel teel.“

Need lauludes kuulutatud igatsused, soovid ja sihid ärkamisajast, läinud sajandi kolmandalt veerandit langesid südamesse uusi tuksatusi luues. Rõhutud rinnad paisusid, surutud meeled maitsesid vabaduse eelaimusi.

Pettumusi tuli veel nüüdki.

Must ja murelik Aleksander III aeg seisis veel ees.

1905. a. pettumused varitsesid veel teadmatuse tulevikus.

Need karid ei suutnud aga ärگانud rahvast enam takistada oma laeva kõigist raskustest hoolimata juhtimast randa.

Kõigist kitsendustest ja takistustest hoolimata hakkas valmima uus ajalooline jüripäev...

Aasta 1918.

Algus täis raskeimaid vintsutusi Eesti rahvale.

Rahvale, kes oli näinud vabaduse koidikut, sellest tunnud rõõmu, selle üle hõisanud ja ilutsenud, oli Ida punane tont kaela veeretanud uue veskikivi.

Enamlaste ike...

Läänest kuuldus külma terase õudset kõminat. Oli teada: sama soo kutsel, kes Eesti rahvale oli valmistanud verise ajaloolise jüripäeva 1343, olid Saaremaalt mandrile liikumas hallid sõdurid junkrute käskude ja korraldustega.

Mis teha?

Jällegi silmapilk: kas nüüd või mitte kunagi.

Rahva tahtmine käsutas: nüüd!

See käsk kihutas tegevusse. Ida punane tont puistati põgenema. Ja siis lausuti sõnad:

„Eesti rahvas ei ole aastasadade jooksul kaotanud tungi iseseisvuse järele. Põlvest põlve on temas kestnud salajane lootus, et hoolimata pimedast orjaööst ja võõraste rahvaste vägivallavalitsusest veel kord Eestis tuleb aeg,

mil „kõik peerud kahel otsal lausa löövad lõkendama“ ja „et kord Kalev koju jõuab oma lastel õnne tooma“.

Nüüd on see aeg käes.

Ennekuulmata rahvaste heitlus on Vene tsaaririigi pehastanud alusteed põhjani purustanud. Üle Sarmaatia lagendiku laiutab end hävitav korralagedus, ähvardades enda alla matta kõiki rahvaid, kes endise Vene riigi piirides asuvad. Lääne poolt lähenevad Saksamaa võidukad väed, et Venemaa pärandusest osa nõuda endale ja kõigepealt just võtta enda alla Baltimere rannamaad.

Sel saatuslikul tunnil on Eesti Maapäev kui maa ja rahva seaduslik esindaja, tunnistanud tarvilikuks Eesti maa ja rahva saatuse määramiseks järgmised otsustavad sammud:

Eestimaa tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides kuulutatakse tänasest peale iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks.“

See sündis 24. veebruaril 1918.

Kuid juba 25. veebruaril lugesid neid sõnu müürilehtedelt Saksa sõdurid, kellele nende sisu seletasid kohalikud Saksa härrasmehed, muutes ise ja meelitades muigama ka „võõraid“...

Aeg näitas siiski, et need tõsiselt lausunud sõnad ei olnud muigamiseks:

„See esimene kettide purustamine kestis küll lühikest aega, kuid ketid olid siiski kistud puruks, rahvas oli end aastasadade järele uuesti ajanud sirgu, selgelt oli silm vaadanud tulevikku, ta oli uut julgust ja jõudu saanud, et elada vabana rahvana. Iseseisvuse kuulutamisega oli ta annud suure töötuse ja vande“.

(K. Päts.)

Jüripäev 1918.

Silmapilgul, kui uus Saksa ike Eestis oli kõige tugevam, võtab Suur-Briti välisminister Balfour vastu Eesti delegatsiooni ja tunnustab Eesti iseseisvust, olgugi et võõrad väed on maal, ja lubab hea seista Eesti vabaduse eest.

Esimene suure võidu jüripäev Eestile.

Jüripäev 1919.

Veel suurem võit: Saksa võim on murtud, nende asemele tungiv Ida tont Eesti piiridest on aetud põgenema.

Rahvas oli täitmas oma suurt vannet ja töötust, mis oli antud 24. veebr. 1918.

Kokku oli astumas Eesti Asutav Kogu, mille eelõhtul on kirjutatud:

„Ei ühtki eestkostjat, ei ühtki võõrast valitsejat vabas Eestis, vaid ise peremees olles oma isaisade maal tahab Eesti väikerahvas oma selgroogu sirgu ajades oma riikliku hoone ehitada kindlaks, kõrgeks, õhurohkeks ja valgusrikkaks, kus kannatanud rahvale oleks palju päikesepaistet ja kus tulev Eesti elurõõmsana võiks sirguda vabaks ja vaimukaks kultuurirahvaks.“

„Röömsas ärevuses paisub süda. Läheneb silmapilk, kus meie rahvas tohib oma kää julgesti sirutada välja kõige kõrgema järele, mis rahvale osaks võib langeda.“

See oli pidulik silmapilk, mida elati sel ajaloolisel jüripäeval „Estoonia“ teatrimaja suures kontsertsaalis, mis ühes kogu hoonega oli seatud lippude ja loorberite ehtesse. See hõiskav rõkkamine, mis kajas tänust Eesti sõjaväele, kes oli võitnud vaenlaste väed, leinast, mis lausunud langenutele vabaduse eest, kiituse- ja austusehüüetest soomlastele, kes köitnud end Eestiga vabadusvõitluse veresidemetes, Inglise- maale, kes pakkunud toeks väikesele Eestile oma

võimsa käe, ja kõigile teistele liitlastele, kes aidanud Eesti rahval täita oma Suurt Vannet, oli nagu kogu rahva, kes uuesti leidnud oma kõige kallima kaotatud varanduse, õnnelõotus...

*

On vähe silmapilke, mil kõneleb kogu rahva hing.

Eestil on neid kaks:

Jüripäev 1343, mil anti vanne, töotus, ning jüripäev 1919, mil see täideti.

A. Tammann.

Mälestagem kangelasid...

Täna möödub 10 aastat kapten Anton Irv surmast.

Alati julge ja mehine — valmis igal hetkel kodumaa julgeoleku kaitseks silmi vaatama surmale, niisugusena kapten Anton Irv kümne aasta eest õilsa vabadusvõitlejana astus vastu

oma saatusele. Purustanud vaenlase vägesid kõikjal, kuhu ulatusid külma tuld ja surma tema soomusrongi kahurid, langes kangelane ise 27. aprillil 1919. a. Valga-Riia maanteel tilukesest püssikuulist rindu puretuna.

„See kuul vast teadis õige tee,
ei maksa salata.
Ta leidis üles õilsama
sõduri südame.“

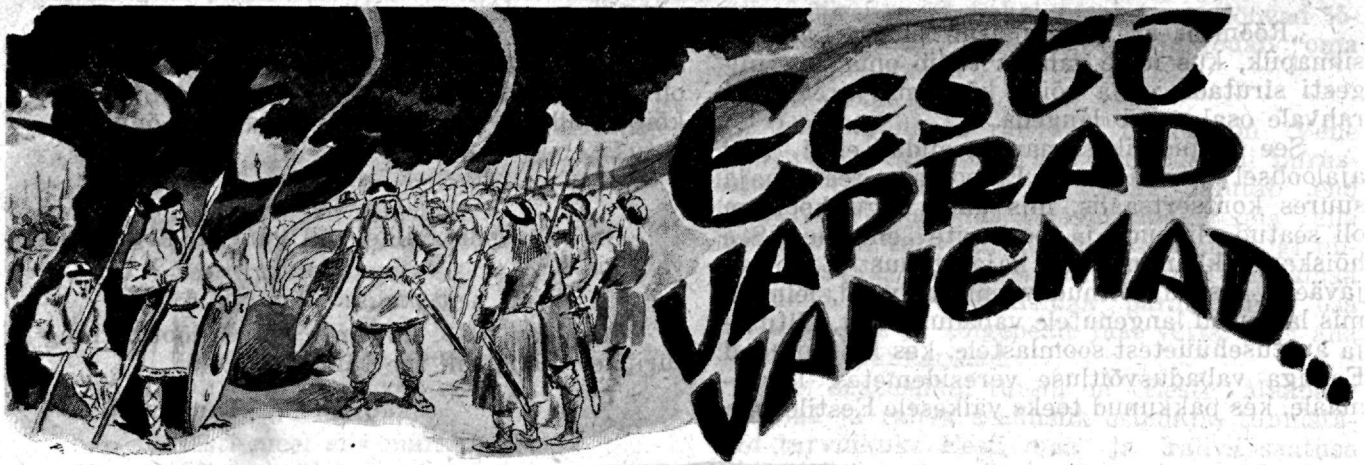
(J. L. Runeberg, „Sven Tuuva“).

Ei maksa salata jah, et see üksik uitav püssikuul tappis rohkem kui mõne teise lahingu ajal kogu vaenlase kahurvägi..., sest ta leidis üles ja kustutas selle südame, mis tuksus kõige tugevamini Eesti riikluse mõtte teostamisele ja kodumaa pinna vabastamisele vaenlastest.

Maksab meil hakata lugema üles teeneid, mis kapten A. Irv osutas kodumaale ta vabadusvõitluses? Kas need pole küllalt selged meile kõigile ka ilma selleta, kuna need on kangelase enda verega jäädavalt kirjutatud meie kodumaa ajalukku. Täna sel mälestuspäeval meie vaid vaikes leinas mälestame kangelasliku sõdurit Eesti vabadusvõitlejate ridades, kellele sai osaks kurb saatus variseda manalasse enne Eesti vabaduslikku võidupüha.

Kapten Anton Irv on meie tõeline rahvuskangelane ja sellisena ärgu kustugu kunagi mälestus temast!

Vanade eeslaste riiklik kord ja rahvavanemad.

Riigikogu valimised seisavad ukse ees. Rahvasaadab jälle riigikogusse oma esindajad, et nende abil juhtida riigi elu.

Ühenduses sellega on huvitav tutvuda, kuidas teostati valitsemisvõimu meie esivanemate, vanade eeslaste, juures.

Kui riigi loomise algaastatel Eesti riiklik kord demokraatlikkudel alustel määrati kindlaks põhiseadusega, märgiti, et Eesti riigikord on demokraatlikum kogu maailmas.

Võrreldes meie praegust riigikorda vanade eeslaste riigikorraga näeme, et see isikliku vabaduse austamise põhimõte maksis täiel määral ka meie esivanemate juures.

Milline oli vanade eeslaste riik? Kui sellele küsimusele vastust otsime tänaseni säilinud ajaloolistest andmetest, siis leiame eeslaste ühiskondliku elu korralduse veel sakslaste siiatuleku ajal olevat õige omapärase.

Ei saa olla kõnet ühisest riigist kogu selle maa-alal ulatuses, kus elasid eestlased. Kui me tarvitame sõna „riik“, siis võiksime öelda, et vanad eestlased elasid üksteise kõrval paljudes väikestes „vabariigikes“^{tes}. Valitsemisvõimu veel seitsesada aastat tagasi Eestis teostasid valitavad rahvavanemad ja rahvanõukogud või -koosolekud, mis kutsuti kokku tähtsamate küsimuste arutamiseks ja vanemate poolt tehtavate ettepanekute kinnitamiseks.

Seejuures aga ei leidu ajaloos ühtki näidet, et kogu eeslaste maal oleks olnud mõni üldjuht Kogu-Eesti vanema näol või oleks rahva nõupidamistele esindajaid tulnud üle kogu maa. Iga maakond korraldas oma elu täiesti iseseisvalt ja kui midagi ette võeti ühiselt, siis selleks tehti otsus vanemate nõupidamisel, mille juures iga maakonna vanem esines kui täiesti iseseisva üksuse esindaja.

Tähtsaimad küsimused rahva elus, sõja algamise, rahutegemise jne. kohta, samuti ka vanemate valimised, tulid arutusele rahvakoosolekutel ehk nõupidamistel, kuhu tulid kokku kas suurem osa teatud ringkonna meestest või saatsid oma esindajad.

Talvel ja halbadel aastaegadel need nõupidamised peeti mõnes ruumikamas hoones, mistõttu ka nõupidamisi endid hakati kutsuma „majaks“.

Suvisel ajal peeti rahvanõupidamisi lahtise taeva all, kas linnamäe või hiiemäe jalal. Kuigi vanad eestlased austasid naiste vabadust, võtsid koosolekutest hääleõiguslikkudena osa ikkagi ainult mehed.

Koosolekutel vastuvõetud otsused olid lõplikud ja vanematele kohustavad. Vanem ei saanud neid muuta või jätta täitmata, kuna vanemal ei olnud diktaatorlikku võimu ja tema võim põhjenes ja tugenes oma maa-ala elanikkude tahtmisel. Niipea kui vanem läks vastollu rahva soovidega, ei saanud ta enam püsida võimul, kuna tal ei olnud abinõusid rahva jõnga sundimiseks.

Ajalookirjutaja Läti Hindrek oma kroonikas annab meile pildi ühest vanade eeslaste nõukogust, mis 1209. aastal oli koos Otepääs. Läti Hindrek kirjutab: „Piiskop saatis preestri Alobrandi Otepäässe, niihästi uuendama rahu kui ka kaupmeestelt riisunud varandust nõudma tagasi. Ja kui eestlased kõigil Ugaunia maal kuulsid, et piiskopi saadikud on tulnud sinna, kogunesid nad kokku nõupidamisele.“ Rahvale saadeti kutse tulla nõupidamisele käskjalgade kaudu vanema poolt.

Läti Hindrek kirjutab: „Ja Alobrand tegi oma suu lahti ja õpetas neile Kristuse usku. Kui eestlased seda kuulsid, jooksid nad odadega ja mõõkadega tema kallale teda surmama. Aga mõned vanemad kaitsesid teda ja ütlesid: „Kui me selle piiskopi saadiku tapame, kes meid siis veel usub ja läkitab meie juure saadikut?“ Ja õnnistusesõna kuulmata saatsid nad Alobrandi piiskopi juure tagasi.“ Seekord ei saanud rahu sõlmimisest asja, kuid koosolek otsustas piiskopiga teha rahu ja saatis selleks oma saadikud piiskopi juure, kus siis rahu tehti.

Sakslased ja lätlased saatsid niisugustele rahvanõupidamistele oma salakuulajaid, et saada teada eeslaste kavatsusi. Kuid tihti tunti need nuuskurid ära, nad võeti kohal kinni ja mõisteti surma.

Teine suur rahvanõupidamine, millest Läti Hindrek räägib, peeti Harjumaal. Sakslased olid

parajasti sõjakäigul ja nägid eestlaste suurt koosolekut. „Ja nemad tungisid püha Maarja taevaminemise päeval Harjumaale, mis on keset Eestimaad, kuhu ka ümberkaudu rahvad iga aasta Raigele kohta kokku tulid,“ kirjutab Läti Hindrek. „Raigele“ koha all tuleb arvatavasti mõista Roela küla Rapla kihelkonnas või Ragula või Roika külasid seal lähedal.

Nagu siit selgub, oli Harjumaal rahval iga-aastane nõupidamine, nende „parlament“, määratud kindlaks augustikuu keskel, kui suviviljad olid koristatud ja taliviljad tehtud maha. Raigele nõupidamisele, millest Läti Hindrek kirjutab 1216. aastal, tulid kokku mitte ükski harjulased, vaid ka ümberkaudsete suguharude esindajad.

Siin oli nähtavasti kõne all uue sõja küsimus, sest aasta hiljem, 1217. a., Läti Hindrek kirjeldab eestlaste suurt sõjaväe kogunemist, mille algatanud Sakala vanem Lembit. Koondamine sündis Paala lahinguks 21. septembril. Läti Hindrek kirjutab: „Siis tulid nende juure niihästi rotaalialased kui harjulased, niihästi virulased kui tallinlased, järvlased ja sakalased. Kuna vägede koondamine sündis rohkem kui kuu aega pärast harilikku Raigele nõupidamist, peab arvama, et harjulased Raigele nõukogus kaalusid küsimust, kas minna kaasa sõtta ühes Lembituga.

Siit näeme, et võim vanade eestlaste juures oli täielikult rahva enese käes, nagu nüüdses Eesti vabariigis see on samuti rahva käes riigikogu näol.

Nagu meil valitsusvõimu tegelikud teostajad riigivanema ja valitsusliikmete näol on valitavad ja ametisse kinnitatavad riigikogu poolt, nii ka vanade eestlaste vanemad said võimu rahva käest rahvakoosolekutel.

Et saada pilti vanade eestlaste vanemate institutidist, peame kõigepealt tutvuma eestlaste perekonnaeluga. Perekonnas valitses patriarhaalne kord. Majas elasid vanemate juures ka nende täiskasvanud lapsed, näit. pojad oma perekondadega ja ka lapselapsed. Kui tuli puudus ruumist, ehitati vanale tarele kambreid juure. Pika aja jooksul tekkis esimese maja ümber küla. Kõige vanema sugukonna perevanem oli siis ka teiste perevanemate poolt lugupeetud ja ta valiti küla vanemaks, muidugi siis, kui tal olid ka vastavad omadused. Külavanem juhtis elu külas, mõistis kohut, lahendas tülisid ja pühade puhul toimis ka usu- lisi talitusi.

Kihelkondade vanemate ülesandeks oli rahuajal käskude ja korralduste tegemine mitmesugustel elualadel, kohtumõistmine, lepingute sõlmimine, maalinnade ehitamine ja maa ning rahva sõjavalmis hoidmine. Sõja korral kihelkonnavanem muutus automaatselt kihelkonna sõjaväe juhatajaks.

Kihelkonnavanemaks valiti mees, kes oli vahva sõjas ja kellel oli selge pea ning kaugelenägija pilk. Kihelkondade vanemate hulgas leidis mehi, kelle vapperus ja tarkus on ajaloolise faktina ka meigi ajal teada, näiteks Lembit. Ta ei olnud kogu Sakalamaa, vaid ühe kihelkonna, Leola (Lehola), vanem. Kuid tema väljapaistvate rahvajahi ja sõjakangelase oma-

duste tõttu tõusis ta ajalooliseks kujuks, kelle ümber koondusid kõik vanade eestlaste vabadusvõitlejad, et tõrjuda tagasi Saksa röövrüütlite sissetungimist.

Läti Hindrek oma kroonikas on märkinud rea kihelkonnavanemate nimesid. Kui kristlased 1211. aastal käisid Sakalamaal riisumas ja naiste ning saagiga olid pöördunud tagasi, läksid sakalased neile järele ja süütasid põlema nende külad Astijärve ääres. Läti Hindrek kirjutab selle kohta: „Nende järele tõusid Lembit ja Meeme, Sakala vanemad, teise väega üles ja läksid üle Iimerajõe, jõudsid kiriku juure ja süütasid selle põlema.“ Sama Lembit, kes kogus sõjaväe kokku ka teistest maakondadest, langes 1217. aastal Paala lahingus ühes Vootele, Manevalde ja teiste Sakalamaa vanematega. Üks Sakalamaa kihelkonnavanem olnud Läti Hindreku järele ka Vitamase nimeline mees.

Kihelkonna sisemises elus vanem pidi valvama korra ja julgeoleku üle. Tihti tuli vanematel teha tegemist ka vaenlase salakuulajatega. Eriti Lembit pidas neid teravasti silmas. Kui 1212. aastal Saksa preester Salomon kuulis eestlaste sõjaplaane ja tahtis sõjasõnumitega salaja põgeneda Riiga, ajas Lembit temale järele, sai ta öösel kätte ja surmas Salomoni ühes tõlkidega, nagu seda kõigil ajal tehakse sõjaolukorras salakuulajatega.

Rahulepingute pidamise eest olid vastutavad ikka kihelkonnavanemad. Sel ajal, kui Saksa ristirüütlite ülivõim hakkas juba eestlastest saama jagu, võtsid rüütlid rahulepingute tegemisel eestlaste vanemate poegi pantvangideks. Lepingu rikkumisel surmati pantvangid.

Kõige esimene, kes vastutas, oli ikka vanem. 1221. a. saatsid daanlased oma väe maale, võtsid kinni Tallinna, Haapsalu ja Virumaa vanemad ja poosid üles kõik, kes ühes saarlastega olid käinud daanlaste kantse piiramas või neile aidanud kaasa.

Mitme võimu vahel oli vanematel raske talitada nii, et olukorrast pääseda välja terve nahaga. Ühelt poolt daanlased ja teiselt poolt Saksa ristirüütlid hõlksid Eestimaa pärast. Kui vanem tegi rahu sakslastega, tõmbas ta endale daanlaste viha, ja vastupidi.

Oma eluga pidi maksma niisuguse rahutegemise Virumaa esimese kihelkonna ehk Pudivere vanem Tabeliin. Ta oli sunnitud võtma vastu sakslaste ristimise ja oma poja andma neile pandiks. Hiljem tungisid aga maale daanlased ja võtsid Tabeliini kinni. Selle eest, et ta rüütlitega teinud rahu, poosid daanlased Tabeliini üles.

Kuid oli juhtumeid, et vanemate diplomaatlik osavus päästis rahva suurest verevalamisest. Kui Dani kuningas Waldemar 2. 1219. a. maandus suure sõjaväega Tallinna rannas, läksid tema juure tallinlaste ja harjulaste vanemad, kes oskasid kuninga viia niikaugele, et see loobus karistussõjakäigust eestlaste vastu ja andis vanematele koguni veel kingitusi. Kuid samal ajal oli harjulastel koos suur sõjavägi, et daanlasi lüüa. Kaks aastat hiljem tulid daanlased aga uuesti tagasi ja siis käis vanemate käsi halvasti.

A. Lepa novell.

II jagu.

Amurijõe lained.

Vägev ja suur on Amurijõgi. Tuhandete verstate pikkusel on ta endale sāngi rajanud läbi mägede, läbi orgude ja lagendikkude, kuna ta lõppeks külma Ohotski merre laiali valgub.

Mida Volga on Euroopa Venemaale, seda on Amur Siberile. Kümned-tuhanded inimesed elavad ta kallastel ja toidavad endid tema kaladega, millede hulgal ei näi olevat lõppu! Hiiglaurikud lõhuvad ta voogusid, kandes enesega küll valge-, küll kollanahalisi inimesi üles ja alla.

Metsik-Ilusad on koiati ta kaldad. On ju Amurimaal Looja naljamāngu mänginud: paisanud segamini põhja- ja lõunamaade taimestiku ja loomad. Maa ürgelanikkudes elab muinasjutt, et kui Looja igale maale vastavalt tema taimed ja loomad oli ära jaganud, — oli Loojale veel kõiksugu „jätiseid“ järele jäänud küll lõunamaadest, küll põhjast. Seal nägi ka Looja, et ta Amurimaa sootuks ära oli unustanud, ja nüüd puistas ta kõik ülejäänud taimed ja loomad Amurimaale maha ja sellest tulevatki ka niisugused imelikud nähtused, et põhjapõdra kõrval elutseb lõunamaa tiiger, mändide ümber mässivad end viinamarjad, teder naabrustab fasaaniga jne. Seesugust looduse Babüloni segadust võid sa Amurikallastel, tema keskjooksul, iga sammu peal näha ja tõesti, unustamatud on seal sügisesed loodusepildid oma helepunaste metsviinapuu lehtedega!

Kuid ka õudne ja vihane on Amurijõgi, iseäranis kevadel ja sügisel. Määratunud jääpangad rühivad vee voolust paisatuna kallastele, murravad sealt hiiglahakad ja kannavad neid enesega alla, murduvad karestikkudes, kuhjavad mulla, kivide ja juurtega üleskistud puud hunnikusse, sünnitades lugemata palju saarekesi oma sāngis; teisel kohal jälle pühib ta saared kogu metsaga minema ja paigutab need koguni teisale.

Nii mängib ja mässab Amur ja ükski laevakapten ei või olla julge selle peale, et tänavune laevatee on samasugune kui oli eelmisel suvel. Tihtigi juhtub nii, et kus oli saar, — sealt pääseb nüüd laev vabalt läbi, kus oli laevatee, — sinna on tekkinud saar jne.

Sama kaoslik on ka Amurimaa rahvas. Seal näed sa kaldal giljakide küla, mõni sada sūlda eemal asuvad tungusid, siis mandžud, hiinlased, korealased, venelased ja lugemata palju teisi rahvaid ja suguharusid ja igatüüli neist on ise kombed, ise keel, eluviisid, töö ja tegevus. —

Kuid ka õudseid pilte minevikust, küll kaugest, küll lähedast, on Amur oma kallastel ja pinnal näinud!... Tuhanded kollanahalised on tema voogudesse vägivaldselt uputatud endise Vene idamaapoliitika pärast. Kuid veel õudsemad olid pildid, mida nägi Amur viimsest revolutsioonijast 1918. a. Nikolajevski linna all ja selle ümbruses! Hullunud verejanuliste punaste sõdurite bakanaal saatis tuhandeid süüta kodanikke talvel läbi jääaugu Amuri põhja! Ei antud armu ei vanadele, ei noortele, ei meestele, ei naistele... Ja teisel kevadel oli Amuri kallas kaetud surnukehadega, mida tema lained sinna välja olid paisanud... Leiti ka laste kehi, mis olid lihtsalt lõhki rebitud punaste sõdurite omavahel vägikaika vedamisel!... Kõike seda on Amur näinud ja pilte veel õudsemaidki! Kuid kui võtta Amurijõge nii, kuidas ta on, arvestamata inimeste koledate tegudega, — ei leia sa Siberis enam teist jõge, mis oma looduse ilu ja rikkusega võiks võistelda temaga. Ta on sulle tõesti emaks, toitjaks ja truuks seltsiliseks, kes pakub sulle avaraid võimalusi äraelamiseks huvitavalt ja püsivalt, kui sa ise mõistad tema oludega vastavalt kohaneda.

Ärev aeg.

See oli 1919. a. suvel.

Kauge Ida kihas ja kees: Seal olid end Gordiuse sõlmena mässinud kokku kired idast ja läänest. Käsitades Venemaal valitsevat anarhiat oli 1905. a. kangelane — Jaapan — okupeerinud Amuri ja Sahalini maakonnad, sinna oma sõjaväed saatnud ja pannud maksma oma võimu. Heaks põhjuseks (ettekäändeks) selleks olid Nikolajevski sündmused 1918. a., kus sõjariistus banded hävitasid Nikolajevski linna Amuri kaldal, kus said otsa ka üle 400 Jaapani kodaniku.

Hirm ja ahastus valitsesid kaugel idas! Ei olnud rahu kuski! Maal märatsesid ja tegid oma vägivaldteadusid vallalastud sõdurite banded, linnades olid oma valitsused, kes oma mõttevastastele armu ei annud... Täna oli üks valitsus, homme teine, täna käigistas Ivan Vassili, homme Vassili Ivani jne. Inimesed elasid maal kabuhirmul ja teekäija võis asjata öösel kloppida kinnise maja uksele — kunagi ei usaldatud võrast inimest lasta sisse! Rahulikum oli elu okupeeritud maa-des: Jaapanlased ei mõistnud nalja: nad olid kindla korra igale poole sisse seadnud ja hukurite ja ulakatega nalja ei heidetud ja kes kord juba pilusilmaliste nagaikadega juttu oli ajanud, see unustas jalamaid iga-suguse „poliitika“ ja — istus rahulikult kodus... Iseendast arusaadav, et selles inimmassis leidus küllalt ini-

mesi, kes tundsid hirmu igasuguse valitsuse ees, kellele minevik oli täis kuritegusid, kellele ei olnud muud pääseteed kui kaduda ükskõik kuhu. Ja sellest ka tuli, et rahu ei olnud enam ka taigaski! Hulkurite relvastatud banded otsisid ja nuuskisid viimse kui hütikese taiga põhjas üles ja seesugused banded ei tunnud halastust ei kellegi ega millegi vastu. Kust heaga ei antud, võeti vägisi, ja suurim tänu oli see, kui sind hinge jäeti! "Oudseid draamasid nägi taiga sel ajal Kauges Idas! Ei olnud sugugi haruldane asi leida kuski teerajakesel inimeste laipu küll riietes, küll paljaks röövituna viimse hilibuni! Ja kunagi ei võidud olla julge, et kuski teel sind „keegi“ ei varitse, et sa jõuad tervelt sinna, kuhu kavatsed minna! See oli mingisugune eelajalooline aeg, kus inimesed pidasid jahti inimeste peale sooja riidehilbu või tüki leiva pärast! Oudne aeg oli!

Pole siis ka ime, et meie tuttav „üksiklane“, kelle majakese mandžud maha põletasid, kõva maad oma jalge all enam kindlaks ei lügenud ja — enda oli usaldanud Amuri laimetele...

Habarovski linnast, mis asub Amuri paremal kaldal, versta 50 allapoole sünnitab Amurijõgi saarestiku labürindi. Siia on Amur aja jooksul kokku kuhjandud igasugu prahti, millest pikapeale on sündinud saared, suured ja väikesed. Need saared on juba nii vanad, et mõned neist põlise metsaga on kaetud, teisi aga katab pajuvõsa ja kõrkjate puhmad, partide paradisiis. —

Ühelt seesuguselt saarelt leiame meie ka oma üksiklase, kuid tema „kodu“ ei ole mitte enam kuivale maal, vaid Hiina „schampunkas“ (lootsik, mis ka purjede all käib). Lootsiku etteotsa on ehitatud mingisugune kajuti taoline ruum — elamiseks. Paat ise on väikeses saare sopis varjul ja selle sopi sissekäik on põõsastega nii kaetud, et teadmatu inimene kunagi ei taipu, et seal saare sees veel on veekogu, kuhu paadiga võib sisse sõita ja olla varjul... Kuid siiski oli see nii.

Paadi läheduses, kaldal, oli üles löödud väike riidest telk, mis aga ka nii kunstlikult põõsastega oli varjatud, et teda naljalt üles ei võidud leida ja hädakorral võis paari hüpuga telgiast olla paadis, selle sopist välja tõugata ja püüa siis veel parti ääretu Amuri pinnal, selles saarte kaoses...

Mugav oli tõesti see üksiklase pelgupaik! Kuiv, kõrge saarepind lubas vabalt maas lebada ja — unistada — ka ei millestki! Puude vahelt mustas Amuri vesi ja ühest kõrgemast kohast võis ka näha kõike seda, mis liikus ja sündis jõe lähemas ümbruses. Saarele enesele oli aga teadmata raske ligi pääseda! Ühest küljest piirasid teda liivamadalikud, millest ükski paat üle ei pääsnud, kuid mis ka pehmed olid, et inimest peal ei kannud; jõe poolt küljest oli vesi küll sügav, kuid teised saared sünnitasid niisuguse labürindi, et ainult juhustlikult võidi selle saare juure pääseda. Juhustlikult oli ta ka meie üksiklane üles leidnud ja sinna jäänud peatumata — kui kauaks, seda ei teadnud ta isegi!

Elu oli imelikult sassi läinud! Maailmasõda ja sellele järgnev revolutsioon olid kõik senised traditsioonid, sihid ja eesmärgid paisanud segi! Mõttetu oleks olnud praegust elu mingisuguse trafareti järele sisse seada! Tuli lihtsalt päev päeva järele elada läbi, lootes, et ajad ehk paranevad, ehk soigub see rahvaste hullustus, kired vaikivad ja võib jällegi mingisuguse sihi, eesmärgi enesele üles seada. Tuli anda ennast lihtsalt saatuse mängukanniks, usaldada ennast „laimete hoole“ — ehk paiskavad nad viimaks kuhugi kindlale maale! Ja nii näeme jällegi oma üksiklast elurõõmsana seal saarekesel. Elu oli õpetanud mitte reageerima tema löökidele: mis täna kaotatud, võib homme jälle leida. Ja elu ise! Ta ei olegi nii hirmus, nii hall! Vaata, kuidas säravad tähed puude latvade vahelt! Vaata, kuidas laksub ja mängib vesi, ülehõbetatud kuivalgusega! Kuula, kuidas sahistavad pardid kõrkjates, ajades tasast juttu omavahel! Kuula, kuidas tasane mähin puude ladvas jutustab sulle muinaslugusid kord kaugelt, kord ligidalt! Kuula!... Elu on su ümber

ja nende pisilaste — inimeste — teod! Mis on need võrreldes igavikuga! Eks ole praegune kisklemine, alatute kirgede hullustus ainult dissonantslik akord elu sümfoonias! Kuid iga dissonants lahendub ja eks sünnigi nendest vahelduvatest akordidest hümn, mille nimi on — Elu!

Igapäevane elu saarel.

Elu saarel veeres üksluiselt. Hommikul vara oli juba üksiklane oma paadiga saarte vahel jõel ja püüdis kalu, millest puudust ei olnud. —

Vahel harva võttis ta ka jahikäike kuivale maale ette, kuid kunagi ei paugutanud ta püssi oma saare läheduses: liig hädakohtlik oli see! Niihästi jõel kui ka maal võidi seda kuulda ja kas uudishimulikkudest kuski kunagi on olnud puudust!

Kümmekond räbalas riietes, kuid relvastatud meest istusid tulelõkke ümber.

Üks juhtumine sundis teda veelgi enam ettevaatusele. Ta oli läinud kord jälle kuivale maale jahisaaki varitsema. Versta kaks Amuri kaldast eemal tundis ta korraga suitsu lõhna metsas hõljuvat... Ettevaatlikult hiilis ta puude vahel edasi, kuni silmas väikesel lagendikul kümmekond meest, räbalates riietes, kuid kõikidel olid sõjaväepüssid relvadeks... need olid asetatud puude najale ja okste otsa. Mehed ise istusid norus nägudega tulelõkke ümber, millel vana kulunud teekatel kees... Kes võiksid need olla? Kas pelgu põgenenud „punased“, või „valged“, või muidu röövlite bande? Igatahes tuli nendest kaugelt eemalt mööduda... Mõne päeva pärast oli üksiklane jällegi seal ümbruses ja ligines uudishimu pärast vanale tuleasemele, kus need „metsavennad“ olid koos istunud. Seal tuleaseme läheduses silmas ta üht meest lamavat, täiesti alasti, — surnult... Vist olid nälg ja võib olla ka haigus mehe oma ohvriks nõudnud! Riided olid aga seltsimeeste poolt viimseini ära viidud, — polnud ju surnul neid enam tarvis...

Teine kord kohtas üksiklane jõel, mitte kaugel oma saarest, kaht hiinlast šampankaga, kes Hiina viina (hanžat) kontrabandina Nikolajevskisse vedasid ja väga kahtlustavalt üksiklast silmitsesid — kas ta ehk mõni piirivalvur ei ole... Tihtigi ronis üksiklane

mõne kõrgema puu otsa ja vahtis ümbrust, jõge. Vaatles aurikuid, mis umbes poole versta kauguselt saarest möödusid, vahel reisijatega, vahel sõduritega.

Paar korda nägi ta ka Jaapani sõjaväekaaterit sõduritega jõge mööda üles-alla ristlevat... Kuuldusid vahel püssipaugud, sest tuli tihtigi kokkupõrkeid jaapanlaste ja „punaste“ vahel: esimesed lugesid endid võimumeesteks, teised — maa peremeesteks, ja nii kütiiti teineteist salaja, ilma et avalikku sõda oleks olnud...

Kord tegi üksiklane pikema reisu Habarovski linna, et oma riiete ja toidu tagavarasid täiendada ja — oli õnnelik, et terve nahaga oma saarele tagasi jõudis... Mehel puudus nimelt „pass“, mis „punaste“ poolt oleks olnud fikseeritud... Passi aga nõudis sel ajal iga hallivatimees, kui ta võorast nägu nägi... Nii peatati ka üksiklane ühe tänava nurgal Habarovskis kellegi militsionäärilaolise mehe poolt. — „Pass, seltsimees!“ — „Seltsimees“ kobas muidugi moe pärast kõik oma taskud läbi, kuid passi — netu! Militsionäär aga seab juba vile suule, et abilisli kutsuda... Kuid Jumala õnneks sündis see lugu ühe õllepoe akna all... Üksiklane taipas kohe, et see voo veel naugast päästa ja kutsus militsionääri õllepoodi, et seal olevat parem taskuid läbi otsida — kuhu see passinärü on jäänud... Astuti sisse ja — mõne tunni pärast lipsas üksiklane tranteri uksest üksi välja, — militsionäär aga toetas pea kahe käe peale ja norskas, et seinad vabisesid...

Pakkidega alla sadamasse minnes oli jällegi piirivalvur ees, kes küll mitte passi ei nõudnud, kuid et igasuguse söögimaterjali väljavedamine linnast sellekohase loa oli keelatud, nõudis ta pakkide lahtitegemist ja loa ettenäitamist, mida üksiklasele jällegi ei olnud! Kuid sellest mehest sai üksiklane hea jootraha läbi kergesti lahti ja ohkas kerge südamega alles siis, kui oli oma paadiga juba saarte labürinti tagasi jõudnud.

Salajane roim.

See võis umbes look juulikuud, kella 23 vahel hommikul olla, kui üksiklase terav kõrv püüdis kinni oma saare läheduses vee sulina mõlde löökidest... Järgmisel hetkel oli ta juba telgist väljas ja roomas puude all kalda poole... Saarele lähenes paat, milles istus neli meest, kolm sõudsid, üks oli tüüri juures... Mehed olid ärakulunud sõdurisemelites, rärgiti Vene keelt...

„Ivan, kuhu pagana poole sa tüürid?“ käratas üks sõudjatest.

„Kuhu? Ükskõik kuhu! Ilmaaegu jändate, — vette visata ja asi tahe!“

„Vette! Et vesi välja uhuks ja siis hakataks usutlema! Keera, näe sinna, kõrge kalda alla!“ käratas esimene ja näitas käega üksiklase saare poole. Külma jundin käis üksiklase kehast läbi, kas tõesti maanduvad!

„Ah hakka nüüd „teda“ veel mäe otsa tirima! Näe, siin on madal liivane kallas, paras koht!“ vastas see, keda hüüti Ivaniks, ja paat juhiti naabruses oleva saare kaldale, kõigest sammu kolmkümmend üksiklase saarest...

„Nu, ladno! Valjai, rebjata!“ käsutas üks sõudjatest.

Mehed kargasid kaldale, üks sõduritest ulatas loot-sikust mõne labida ja peagi alustasid mehed liivasse augu kaevamist.

„Nu, hvatit — (jatkub!)“ — sõnas revolvriga varustatud mees. — „Taštšii — tiri siia!“ ja mehed sammusid loot-siku juure, haarasid sealt laiba, mis halli riide sisse oli mässitud, lohistasid selle pooleldi maad mööda auguni ja viskasid hooletult sinna sisse...

„Na, koerale kcera surm!“ kirus revolvriga mees ja sülitas. „Neetud buržu! ptui!“

„Sšöpp skoreje!“ ja peagi oli auk maatas tehtud. Mehed käänasid „plotskid“ näkku, asusid uuesti paati ja — kadusid jõe udusse...

Üksiklane jälgis pinevalt omapärast matusetalitust. 4 meest (enamlast) „atavad oma ohvrit saarel.“

Üksiklane oli kogu seda salatoimetust pinevalt jälginud ja ohkas kergendatult, kui paat meestega kadus saarte taha...

Kuid keda sinna küll maeti nii salalikult? Kes oli see ohver? — Tarvis minna vaatama!... otsustas üksiklane ja seadis oma paadi sõiduvalmis. Kuid seal kostsid ta kõrvu jällegi mõlalöögid, ainult teisest suunast... Ruttu tõukas üksiklane oma paadi pöösaste alla tagasi ja jäi põnevalt ootama. Saarele ligines paat, milles nähti kaht kogu istuvat... Üks oli riietesse mässitud ja istus tüüril, teine sõudis... Sõudja — mees lakkas sõudmast, piilus ettevaatlikult ümber ja, nähes värskeid inimeste jälgi pehmel liival, — tõukas paadi sinna, kust hiljakese aja eest alles „matjad“ olid lahkunud...

„Aga Stepa, kas see ka õige koht on?“ kostis paadist tasane naisterahva hääl.

„Siin, muidugi siin!“ vastas mees, „ma ju piilusin neile järele. Näe jäljedki veel näha.“

„Oh Jumaluke küll!“ nuuksus naine.

„Ära karju, Olga, näe siin on värske mullahunnik, siia on nad ta matnud!“ Mees hakkas kätega hoogsalt liiva laibalt eemaldama... Naine nuuksus tasakesi, põlvitades augu kaldal.

„Jumaluke! näe nägu paistabki juba, — vaene isa!“ lausus mees ja lõi sügavalt mitu korda risti ette. „Isakene, kallikene! (Batjuška rodnenkij)“ kiljatas naine hüsteeriliselt ja langes kummuli maha.

„Olga, Jumala pärast, rahusta end!...“

„Isakene, kallikene!“ kordas naisterahvas vahetpidamata, ringutades käsi, suudeldes surnu kätt, mille mees august välja oli tõmmanud...

„Mis eest, mille pärast! Oh Jumal! Isakene!“ nuuksus ja kaebas naine...

Mees vaikis... Nuttes ja nuuksudes aitas naine mehel laiba august välja tõmmata ja kanda paati...

Üksiklane oli sügavasti liigutatud kõike seda vaadeldes, ta tahtis juba neile sinna appi minna, kuid kaas ehk ei ehmata tema äkilise ilmumine leinajaid, kas ehk

ei sünni veel mingit õnnetust naisega, kes juba niigi oli hingepõhjani õnnetu ja arg! ... ja üksiklane jäi oma valvekohale seni, kuni see paat nende õnnetutega alla-vett kõrkjate taha kadus...

Päev otsa ei lahkunud üksiklane oma saarelt. Kõik, mis ta oli näinud, rõhus ta hinge, sundis teda elama kaasa neile õnnetuile — revolutsiooni ohvritele... „Batjuška rodnenkij!“ kõlas alalõpmata ta kõrvus... „Batjuška — rodnenkij!“

Jaht „punase“ peale.

Võis augustikuu lõpp olla. Ööd hakkasid juba minema viluks, lehed löid kolletama. Üksiklane istus oma telgis, kui kuulis korraga allpool jõge püsside raginat, paugud vaikisid, kuid siis kordusid jälle... Üksiklane ruttas oma „karaulkasse“ puu otsa ja nägi seal Jaapani sõjaväekaaterit umbes poole versta kaugusel oma saarest. Kaater oli täis sõdureid, kes ärevuses siia-sinna jooksid ja vahete-vahel oma püssid vette tühjendasid... Umbes poole vahemaa peal kaateri ja saarte vahel silmas üksiklane vee peal üht musta täppi, mis vahel vee alla kadus, kuid peagi jälle ilmus vee pinnale. Iga-kord, kui see must täpp ilmus vee pinnale, sulpsatasid Jaapani sõdurite püssikuulid musta täpi lähedusse, pritsides vett üles ja lennates kiunudes edasi...

Tagaajamine! taipas üksiklane kohe. Kuid kelle peale nad seal jahti peavad, kas mõne oma ärakaranud sõduri peale või mis? Kaater keeras nina põgeneja poole ja hakkas kiirel käigul mustale täpile järele sõudma, kuid — jäi korraga seisma: ta oli madalikule kinni joosnud... Kuulduid jaapanikeelsed hüüded, komando ja kaateri küljest vabastati kerge paat ja lasti vee peale... Põgeneja aga oli selle aja sees juba esimese saareni jõudnud, — kargas pöösaste taha, seisatas hetkeks lõõtsutades ja kargas siis jällegi vette, et teisele saarele üle ujuda... Jaapanlaste lootsik tungis hooga kõrkjatesse ja peatus. Selle aja sees oli aga põgeneja juba teise-kolmanda saare vahelt läbi ujunud ja kadus puude taha... Jaapanlased juhtisid nüüd oma paadi saarte vahele, kuid sattusid valerenni — veesoppi saarte vahel, kust uhendust teiste jõcharu dega ei olnud...

Ära pääsis! lausus üksiklane oma karaulkas, kust talle kogu see pilt selgesti näha oli... Ära pääsis! Tubli poiss! Nüüd nad teda enam kätte ei saa... Ja nii ka oligi! Jaapanlased luusisid veel paadiga siia-sinna ja pöörasid oma kaateri juure tagasi. —

Saatulik kokkujutamine.

Kui jaapanlaste kaater Nikolajevski poole alla-vett tagasi pööras, — ronis üksiklane puu otsast alla.

Võis umbes tundi paar eelpool kirjeldatud sündmusest olla möödunud, kui üksiklane oma saare läheduses inimese ähkimist ja vee sulinat kuulis... Ettevaatlikult kaldale roomates nägi ta põgenejat oma saare poole ujuvat... kuid mees näis nii jõuetu olevat, et kahtlane oli, kas ta saareni jõuabki! Ja tõesti, sel silmapilgul, mil ta kätega kalda äärest kinni haaras, oli ka ta viimne võim otsas. ta langes näoga vastu maad ja jäi sinna lamama...

Üksiklane jooksik kaldast alla maas lamaja juure ja tõmbas ta kuivale. Seal silmas ta ka verd mehe kaela peal! Haavatud! Kas ehk surnud? Kuid ei! Süda tuksus. Üksiklane kandis haavatu telki ja asetas ta oma asemele. Haav ei olnud elukardetav, kuul oli ainult kukalt riivanud, kaelasooned jättes puutumata. Üksiklane sidus mehe haava kinni ja tilgutas pärast pisut viina mehe suhu. Peagi lõi haavatu silmad lahti, kuid elajaline hirm vahitis ta silmist, kui ta võõrast inimest enda kohal nägi kummarduvat! Ägeda liigutusega tahtis ta üles karata, kuid üksiklane hakkas temaga sõbralikult Vene keeles rääkima (haavatu oli venelane) ja mees jäi rahulisemaks.

„Kes teie olete?“ küsis mees üksiklaselt.

Üksiklane kandis haavatu telki ja asetas ta oma asemele.

„See ei puutu asjasse!“ vastas üksiklane, „kuid kes olete teie ja miks Jaapani sõdurid teid taga ajasid?“ Mees kohmetus, viimaks pomises ta:

„Niisamuti!... võtsid mu kaldal kinni ja tahtsid ära viia!...“

„Kuidas kaldal! Teie olite ju nende kaateril!“

„Nii jah küll, — kaldalt vedasid nad mu kaaterile, mina aga kargasin jõkke ja põgenesin ära,“ seletas mees kohmetu häälega.

Üksiklasele ei meeldinud see isik! Mehe silmist oli näha, et ta luiskab, pealegi kandis ta Vene sõdurisärki...

„Aga miks nad te siis kinni võtsid?“ päris üksiklane edasi.

„Ei tea! Ma pole neile midagi kurja teinud!“

„Aga kes teie oma ameti poolest olete, sõdur vist?“

„Ma... ma olen talupoeg x külast, sõdur ma ei ole!“

„Aga miks teil siis sõdurisärk seljas on?“

„Sõdurisärk! Jah olin kord küll sõduriks, kuid nüüd enam ei ole.“

„Vist „punaste“ juures teenisite?“

„Ei, jah, — mind mobiliseeriti vägivaldselt, ma ise ei ole „punane“, kogeles mees.

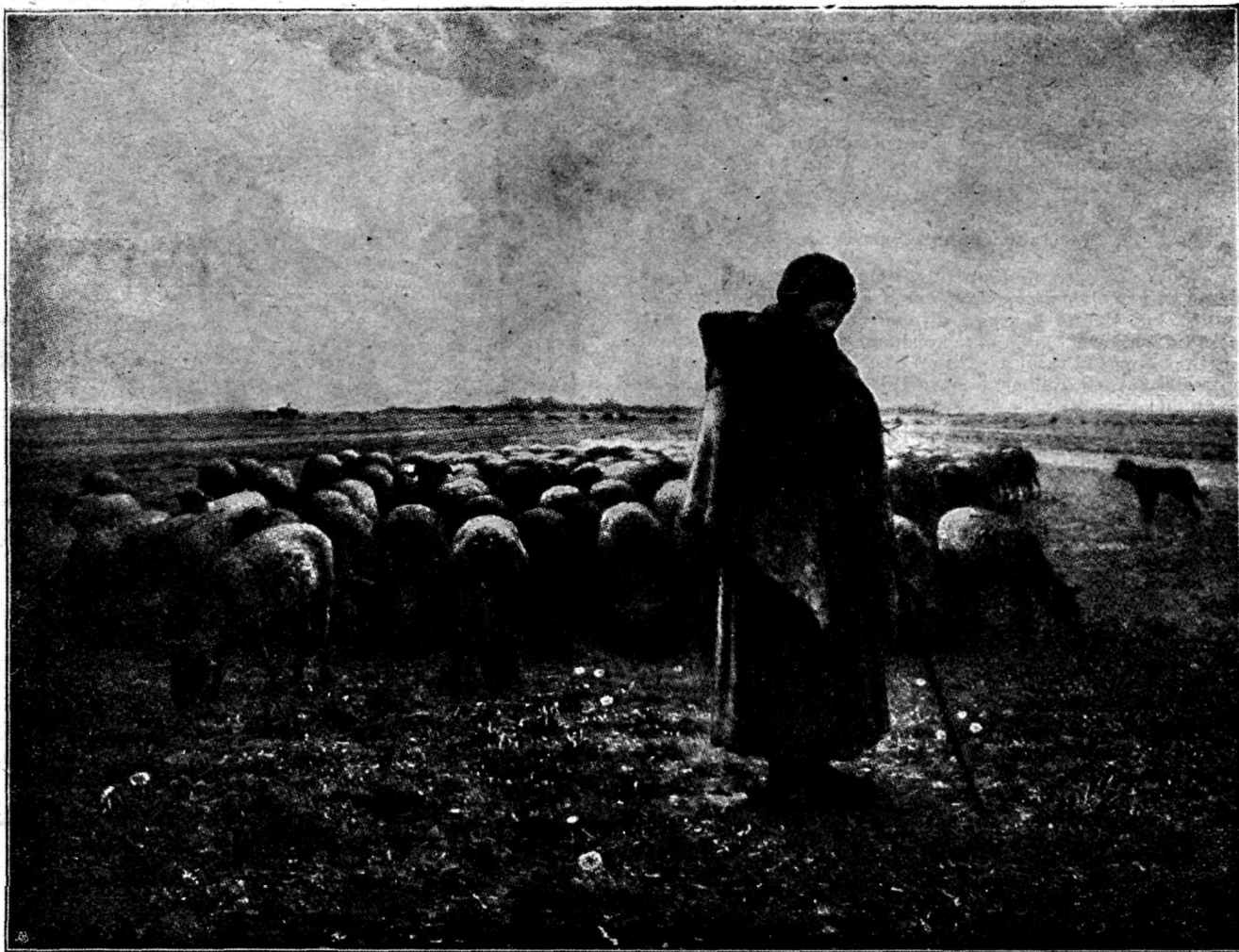
Valetab! arvas üksiklane, — vist mõni „komis-sargi“ veel! Ei meeldi mulle see mees, ei meeldi! Tont teab miks ta just siia, minu saarele pidi välja ujuma! Kuid eks näe! Vähemalt on jaapanlased talle hea „sauna“ annud, ehk saab nüüd targemaks, arutas üksiklane iseendas ja astus telgist välja. Kui ta mõne aja pärast uuesti telki astus, et haigele sooja teevett pakkuda, — istus see juba rahulikult aseme äärel ja suitsetas üksiklase paberosse, mida ta ise lauvalt oli võtnud. „Ohoo!“ mõtles üksiklane, „see mees näib ju ennast kui kodus tundvat...“

„Nii, siin on sooja teed, jooge, see soojendab ja ko-sutab teid!“ ütles üksiklane ja asetas teekatla külalise ette. „Joo! Aga kuidas teie nimi on?“

„Minu nimi? ... m... Toomas on minu nimi, Toomas Juhani poeg.“ „Aga kuidas teie nimi on?“ küsis ta üksiklaselt.

„Minu nimi on „üksiklane“.“

Toomas vaatas kahtlevalt üksiklase peale ja lausus: „Niisugust nime pole veel kuulnud!“ ja naeris irooniliselt.

Jean Fr. Millet. — Lambakarjus.

„Noh, kui pole kuulnud, siis kuulete nüüd!“ vastas üksiklane ja valas endale ka teed kruusi.

„Teie näite ju siin suurepäraselt elavat, paberossid, tee, ei tea mis veel!“ ümises Toomas.

„Seda küll!“ vastas üksiklane lühidalt.

Mõlemad mehed jõid mõni aeg vaikides teed. Toomas piilus silmadega telgis ringi, uuris altkulmu vahel telgi peremeest, tema riideid ja lausus viimaks:

„Ma olen teid nagu ennem kuski näinud?“

„Kahtlen küll!“ vastas üksiklane, „olen alles esimest korda siinpool.“

„Siiski!“ uuris Toomas edasi, — „kuid võib-olla, et ka eksin, Vene „valged“ on ju enamasti kõik ühte nägu!“ — lisas Toomas irooniliselt juure.

Ohoo! mõtles üksiklane, eht punane „komissar“! Hakkab juba mind päritlema! „Mis teil siis nii nende „valgete“ vastu on, kuigi mina ka „valge“ oleksin, teie ju ise ütlesite, et teie „punane“ ei ole?“

Toomas rüüpas vaikides teed.

„Eks ta ole,“ lausus ta siis, „ajad muutuvad, enne elati „lossides“, nüüd aga telkides, ajad on muutunud jah!...“

„Noh, nüüd olete ehk juba sooja saanud, ma viin teid oma paadiga teisele poole kaldale, sealt pole x küla enam kaugel,“ — ütles üksiklane, kui mees teejoomise oli lõpetanud.

Toomas viskas kiire terava pilgu üksiklase peale, tahtis üles tõusta, kuid langes oiates asemele tagasi...

„Ooh! pea läks uimaseks! Jalad ei kann!“ oigas mees pikali asemel.

Üksiklane vaatas talle uurivalt otsa... Vigurdab! mõtles ta, — see väike kriips kukla peal ei tähenda midagi, kuid las lebab, kauaks ma teda ikkagi siia ei jäta, näib kahtlane isik olevat, — ja üksiklane astus telgist välja ja läks alla jõe ääre teenõusid pesema.

Niipea kui üksiklase kogu kalda varju kadus, — kargas Toomas asemelt ja hakkas kiirelt üksiklase riiete kallal sorima, leidis põuetaskust mingisuguse paberi, luges selle kiirelt läbi ja — muigas... Mm! — Seda ma arvasingi! Eht buršui, neetud! Vist ehk rahagi tal siin küllalt!... Noh nii loll ma küll ei ole, et ennast siit ära lasen viia ja su üksi siia jätan! Ha-haha! — Veab mul, pagana pihta! — mõmises Toomas endamisi ja peitis paberi ruttu kuuetaskusse...

Kui üksiklane telki astus, magas Toomas, nagu telgiriide poole pööratud, ja — norškas...

Toomas ei ärrganud ega vastanud ka siis midagi, kui üksiklane videvikus telki astus ja küsis, kas võõras ka öhtust tahab süüa... Mitte vastust saades kehtas üksiklane õlgu, läks telgist välja ja heitis tuleaseme juure magama.

Võis kesköö aeg olla, kui üksiklane mingisuguse halva aimuse mõjul unest ärkas... Pime oli. Kõik oli vait ja vaga. — Tarvis vaadata, mis külaline teeb, ehk on surnud juba! — mõttes üksiklane, läks telgi juure tõstis selle eesriide ettevaatlikult üles.

Tooma ase oli tühi!

— No-noh! mis see tähendab?

Järgmisel hetkel jooksis üksiklane alla paadi juure. — kuid ka paati ei kuski... Kadunud ühes Toomaga...

„Suurepärane! Oh ma eesel küll!“ kirus üksiklane iseennast! Kuid kas võis arvata, et see inimene niisugune kurat oli! Kuid mis mõte oli tal salaja ära joosta! Ma oleksin ju ta homme ikkagi üle jõe viinud! Nüüd aga olen ise vang! Õige on vanasõna: Iga tark on veel ka küllalt rumal!

Mis nüüd teha? Ja millal juba põgenes ta siit, võib-olla ammugi juba! Sa neetud punakaartlane!...

Kuid „teha“ ei tulnud tal enam midagi!... Seda „tehti“ juba ilma tematagi...

Taevan löi juba hommikupunale, kui kõrkjate vahelt 3—4 lootsikut, täis punaseid sõdureid, kuulmatult lähenedid üksiklase saarele ja selle ümber piirasid...

„Halloo! härra Dombrovski!“ kõlas korraga vali hää, millest üksiklane kohe Tooma ära tundis...

„Kadunud!“ vilksatas mõte ta peast läbi, „kadunud olen!“

Seal kargas ka Toomas oma sõdurite eesotsas kaldaile ja sammus üksiklase poole.

Kas kaitssta end? Kuid mõttetu! Neid on palju ja mina üks! Neetud lugu.

„Noh, härra Dombrovski, või n. n. „üksiklane“, tulin teid teie lahke vastuvõtu eest tänama! Ha-ha-ha! Lubage tutvustada: x küla sõjanõukogu esimees hra Juhhan Juhani poeg Kalinin! Ha-ha-ha!“ — „Suurepärane tänu küll teist!“ vastas üksiklane. „Nähtavasti tulite mind areteerima?“

„Seda küll, minu kallis!“

„Kuid mis põhjusel? Ei ole ju teile mingisugust kurja teinud!“ lausus üksiklane.

„Kurja! Tema küsis veel — kurja? Juba sellega olete teie kurja teinud, et olete „valge“, bursul, rahva vere imeja!“ ja komissari silmad löid välkuma.

Üksiklane kehtitas vaid õlgu! Ta teadis, et niisuguste vastu vaielda — tähendab ainult õli tulle valada...

„Nii siis, härra Dombrovski, olge nii lahke ja astuge paati! Teie näete, ma mõistan ka tänulik olla: iga teise „valge“ põmmutaksime jalamaid siinsamas maha, kuid teie lahke vastuvõtu eest teile tänu võlgnedes, viime te avaliku „rahvakohtu“ ette, ha-ha-ha...“ mõnitas komissar.

„Teise sõnaga, tahate „kohtu“ kometit mängida ja lõpp on ikkagi üks ja seesama!“ vastas üksiklane.

„Seda küll, minu kallis! Kuid nüüd ruttu! Poisid! — telk ja kõik mis seal sees, — võtke kaasa!“ pööras komissar sõdurite poole ja astus ise eel paati, käskides üksiklast enda järel tulla. „Olge lahke, härra Dombrovski, võtke istet siin, minu vastu pingil... Eks ole ilus hommik täna! Vaadake, kui toredasti päike tõuseb! Vaadake hästi, sest...“

„...Sest et see on minu viimne hommik! Nii vist tahtsite mulle öelda, härra“ komissar Kalinin?“ lõpetas üksiklane komissari kõne.

„Seda küll, mu kallis!“

Üksiklane pigistas sõrmed kramplikult paadi ser-vade ümber, kui paat ühes teistega saarte labürindis edasi hakkas liikuma. — Kas tõesti pääsmist enam ei ole? Maha lastud saada nende elajate poolt ei millegi, ei miski pärast? Näha nende lojaste irvitamist ja kuulda nende pilget? Tapalambana nende ees kinniseotult seista ja rāpasesst püssist endale kuuli pähe saada? — Ei kunagi! Ennem juba siis vabasurm vabas looduses! — arutas üksiklane, üksisilmi tõusva päikese poole vahtides... „Sündigu sinu tahtmine!“ — lausus ta täsa endamisi... kuid enne vabastan ma maailma sinusugusest koerast!... ja nägemata libises ta käsi kuuetsaku revolvi järelle, mille olemasolu komissar ei aimanud...

„Noh, härra Dombrovski! Kuidas meeleolu on? Soovite suitsu teha?“ ahvis Kalinin.

Üksiklane ei vastanud midagi, vaid vaatas läbitungivalt komissari otsa.

Mitte vastust saades kehtitas komissar õlgu: „Noh kui ei taha, ega ma vägisi ka ei paku! Ha-ha-ha!“

„Härra komissar Kalinin!“ küsis üksiklane rõhuga, kuid rahulise häälega, — „kas teie Jumalat ka usute?“

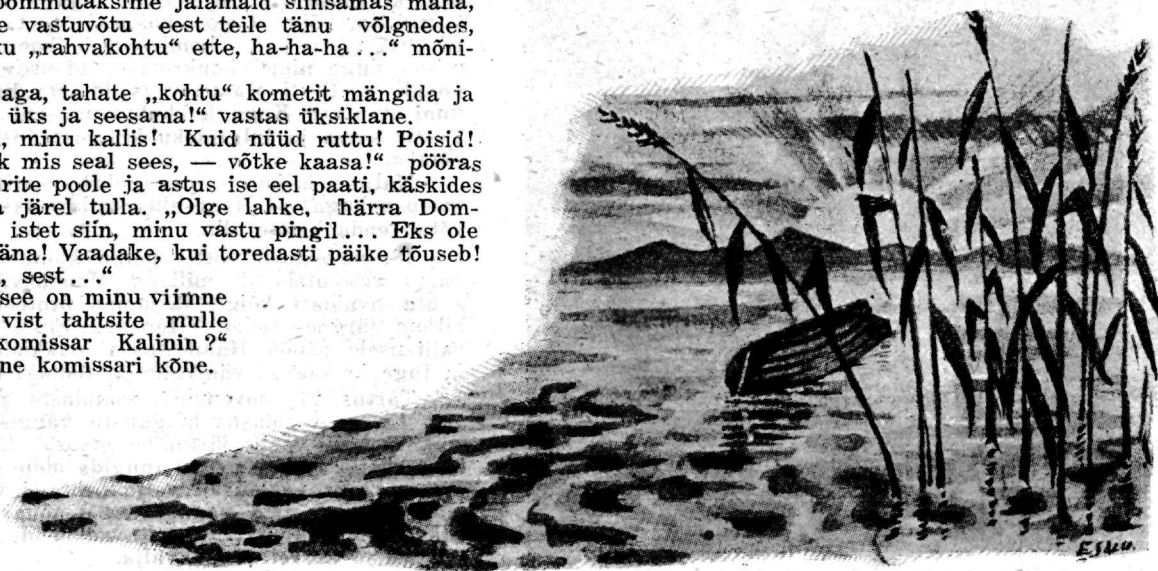
Komissar vahtis veidikese juhmilt üksiklase otsa ja plahvatas siis suure häälega naerma, paljastades rea mädanenud hambaid...

„Jumalat? Ha-ha-ha Kuradit usun ma, ha-ha-ha! Kuradit, minu kallike! ha...“

„Noh, siis — käi põrgu oma kuradi juure!“ Kõlas hele pauk ja komissari otsaette ilmus must täpp... Ennem veel, kui sõdurid oma ehmatuses toibusid, — tühjendas üksiklane kõik padrunid nende peale, paiskas siis tühja revolvi ühele punasele näkku ja hüüdega — „Vaata! nii sureb valge buržu, härrad „seltsimehed!“ kadus ta musta sügavusse.

Verepiiskadena pritsisid veetilgad hommikuse köidupuna paistel jõepinnalt üles — ja siis jäi kõik vaguesi... nagu poleks midagi juhtunud! Rahulikult ja üksiköiksel veerevad jõe lained edasi! Ainult veering üksiklase kukkumisest loksutab veidi veepinda, laguneb ikka kaugemale, kuni jõuab kõrkjateni, mis tasa-tasa hakkavad sahisema, nagu sosistaksid nad teine-teisele salajuttu sellest, mida edasi andsid neile Amurijõe lained!...

Lõpp.

Esimene Eesti rahvusrügement 12-aastane.

Suur tähtpäev kaitseväes.

25. aprillil 1929. a. võis meie kaitseväe kõige vanem üksus vaadata tagasi oma sündimise 12. aastapäeva peale. See on I Eesti polk — I jalaväe rügement.

Esimese rahvusväeosa asutamine, rasked ja visad võitlused tema sünnitamisel, nende raskuste võitmine ja esimese rahvusdiviisi loomine moodustavad meie uuemas ajaloo eri ajajärgu. Selle suure tähtsusega ajajärgu, mis andis võimaluse iseseisvuse mõtte tekkimisele ja arenemisele ja mis meid lõppude-lõpuks viis välja ajaloo ilusaimale järgule — iseseisvusele.

Esimese rahvuspolgu sünnipäev on suureks tähtpäevaks kogu kaitseväele, ajalooliseks päevaks kogu Eesti rahvale.

Rahvusväeosade asutamise mõte sai tugevat hoogu ja võttis laiaides kihtides tuld Vene revolutsiooni mesinädalail. Suurejooneline Eesti rahvuslik manifestatsioon, mis 26. märtsil 1917 Peterburis Eesti autonoomia nõudmise teostamiseks toime pandi ja kus just sõjamehed eriti arvurikkalt ja mõjuvalt esinesid, andis lõpliku tõuke otsuse tegemiseks: **Eesti sõjamehed kodumaale! Eestis ellu oma rahvuslikud väeosad!**

Sõjameeste korraldamiseks ja kodumaale koondamiseks kutsuti kiires korras ellu terve rida eri organisatsioone Vene- ja kodumaal. Silmapaistvamate sekka kuulusid Peeterburi Eesti sõjaväeosade keskkomitee ja Tallinna Eesti sõjaväelaste büroo. Esimese eesotsas seisis sõjaväelased P. Schneider, Th. Käärik ja teised. Tallinna E. s. büroo kandvamaks jõuks ja hingeaks oli K. Päts. 12./25. aprillil jõudis Tallinna esimene salk Eesti sõjamehi rahvuspolgu vormeerimi-

A. Tõnisson, kindralmajor, polgu vormeerija ja esimene ülem.

seks. Sellele järgnesid varsti teised salgad. Kolme nädala jooksul tuli kokku ümmarguselt 3000 meest.

12./25. aprill 1917 on seega esimese Eesti rahvuspolgu sünnipäev ja tänane päev selle väeosa 12. aastapäev.

Selleaegsed segased olud Tallinnas polnud soodsad, et seal korraldada sõjalist jõudu. Polk oli sunnitud lahkuma sealt 11./24. mail. Leiti vaiksem paik, Rakvere. Sinna koondati Eesti sõjamehed nende organiseerimiseks. Seal edenes töö hoogsasti. Polgu vormeerimine viidi hiilgavalt lõpule. Vene sõjaväe autoriteetid korraldasid sel puhul polgule kaks ülevaatust. Polk sai suure kiituse osaliseks.

Rakvere oli esimese rahvusväeosa sünnipaigaks ja hälliks.

Polgu vormeerijaks ja esimeseks ülemaks oli polkovnik Tõnisson.

1917. a. septembris saadeti polk Riia rindele. Natukese aja pärast viidi ta sealt üle Haapsallu, et olla abiks Eesti saarestiku kaitsmisel, kus sakslased olid maandumas. Polgu päralejõudmise ajaks oli aga saarestik juba langenud Saksa dessant-laevastiku kätte. Polk jäi ranniku kaitsele Paldiskist Pärnumaa piirini, staabiga Haapsalus. Kümned tuhanded Vene sõladid ja madrused, kes kabuhirmus saartelt ja rannikult põgenesid, ähvardasid Haapsalu ja Läänemaa rüüstamise ja põletamisega teha maatasa, nagu seda venelased säärestel juhtumitel ennem teinud. Eesti polk astus välja kategooriliste ja karedate abinõudega linna ja maa kaitseks. Marrusattunud venelased tehti taltsaks, linnas ja ümbruskonnas seati jalule kindel kord, Haapsalu ja Läänemaa päästeti hädaohust.

Enamlusel polnud I Eesti polgus kuigi suurt poolehoidu. Ka siis mitte, kui kommunistid kogu Venes haarsid võimu oma kätte. Polgus valitses tugev rahvuslik vaim ja isamaaline meeleolu. Ohvitserid olid erandita tulised isamaalased. I Eesti polk ei tunnustanud enamlaste valitsust, jäi lõpuni truuks oma rahvale ja isamaale.

Mõte selleaja anarhia möllus kodumaad oma käe peal korraldada leidis I Eesti polgus haruldaselt sooja vastukõla, võimast poolehoidu ja toetust. 8. novembril 1917 võttis polgu komiteede üldkoosolek vastu järgmise julge ning konkreetse otsuse: „I Eesti polk nõuab, et Eesti Maapäev viibimata kokku tuleks ja kuni Asutava Kogu kokkukutsumiseni kõik riigivõimu Eestis korra ja julgeoleku kindlustamiseks enese kätte võtaks.“

Natuke hiljem esines polgu komitee Maapäevale ettepanekuga — Haapsalus tulla kokku, kus polk ta võtab enda kaitse alla.

18. novembril võttis polgu komiteede üldkoosolek vastu resolutsiooni, millega Maapäeva laialisaatmise kohta avaldati kõige vajumat protesti. Mõni päev hiljem järgnes polgu ettepanek Eesti Ajutisele Maavalitsusele asuda Haapsalusse, pakkudes oma kaitset ja tuge igasuguse vägivalla ja töötakistuse vastu.

Tartus 21. novembril enamlaste poolt toimepandud Eesti tegelaste hulgaliste vangistamiste puhul võeti polgus vastu järgmine otsus: 1) Kooslijad ei luba ühelgi võõral rahval tungida meie sisemistesse asjadesse; 2) avaldavad valju protesti vägivalla vastu, mis Tartus toime pandud; 3) nõuavad vangistatud isikute vabastamist; 4) astuvad nende nõudmistele mitтетäitmise korral jõuga välja.

21. novembril sattus Tartus enamlaste kätte vangi ka I Eesti polgu ülem polk. Tõnisson. Uueks polgu-ülemaks määrati polk. Põdder.

1917. a. sügisel, kui asuti teisi rahvusväeosi vormeerima, toetas I Eesti polk neid oma väga arvurikka meeskonnaga, kogenud kaadriga ja majanduslikult suuremate rahasummade annetamisega.

5. aprill 1918 oli polgule kurvaks päevaks. Saksa okupatsioonivõimud sundisid ta ühes teiste rahvusväeosadega minema laiali. Polgu hiiglavarandus — määratu hulk püsse, kuulipildujaid, laskemoona, hobuseid, vankreid, riietust jne. ning rahasummad — võeti vägivaldselt ära okupatsioonivõimude poolt. Ainult väike osa suudeti päästa peitmise teel. Kaske südamega lahkusid Haapsalust ohvitserid ja sõdurid, kuid kindlas usus, et varsti oma kalli kodumaa kaitseks tulevad kokku uuesti ning jäädavalt.

Okupatsioonajal jäi ohvitserkond põranda all tihedasse ühendusse ja korraldas seal kaitseliitu.

Sama 1918. aasta hilissügisel tuudi toepoolt uuesti kokku. Sedakorda kodumaa pealinnas. Algas uus ajajärk isamaa ajaloo, uus ajajärk ka polgu elus ja tegevuses. Algas võitlus iseseisva Eesti eest tema noore rahvaväe ridades.

Uus olukord nõudis rohkearvulist relvastatud jõudu kodumaa iseseisvuse kaitseks, nõudis kodukaitse organisatsiooni laiendamist. Ta nõudis kõigepealt hulga vanemaid vilunud juhte uute väeosade etteotsa, uutele vastutusriikastele ametkohtadele. Esikätt pidi andma esimene polk kui kõige vanem ja enam kogeenud väeos. Ja ta andiski, nagu küllusesarvest. Kolme diviisi eesotsas vabadussõjas seisid esimese polgu mehed: Tõnisson, Põdder, Parts. Diviisiülemate abidena nägime töötamas samast poigust P. Kanni ja H. Kurvitsat. Vabadussõja vapraimad löögiosad, soomusrongid, laialt tuntud löögiüksused soomusdiviisi koosseisus ja mitmed teised väeüksused võitlesid esimese polgu ohvitseride juhatusel all, nagu: Vahtramäe, Seimann, Rõuk, Irv, Poopuu, Luiga, Unt, J. Lepp. H. Lepp, Teslon, Reinvald, Mullas, Engmann, K. Kanep, Laamann, Peters, Neggo, Mets, Sarapuu.

Iseseisva Eesti rahvaväe peres sai polk 21. novembril 1918. a. uue nime — I jalaväe polk — ja natuke hiljem ka uue juhi — polkovnik Heinze (senine ülem kindral Põdder maaraati sisekaitse ülemaks) ning ta astus võitlusse kodumaale sissetunginud kommunistidega. Kohusetruult ja vapralt heitles ta vaenlasega Põhja-Eestis kuni selle lõpliku vabastamiseni. Ta võttis osa lahingtegevusest lounarindel enamlaste kui ka Landeswehri vastu, pöördus pärast Põhja-Läti puhastamist enamlastest ja landeswehrlastest uuesti Kirde-Eestisse tagasi, et siin ja Ingerimaal temale omase visadusega ja kohusetruudusega jätkata kodumaa kaitsmist võidurikka lõpuni.

Vabadussõja lõppkuudel määrati polk. Heinze I diviisi ülema abiks ja I polgu ülemaks alampolkovnik Pulk, nüüd kolonel ja polgu praegune ülem.

Vabadussõjas kaotas polk lahinguis langenuina 18 ohvitseri ja 158 sõdurit. 22 ohvitseri ja 67 sõdurit krooniti vabadusristiga. Need arvud käivad vaid nende kohta, kes vabadussõja ajal veel seisid polgu nimekirjas. Paljud teised, kes sattusid nooremate väeosade ja koondiste koosseisu ning on seal rohkel arvul saanud vabadusriste, on siit jäetud välja.

27. juulil 1927 annetati polgule suure pidulikku-
sega Tallinna Naisseltsi poolt ilus lipp, mille esikülge kaunistavad tumesinisel põhjal vägev põhjakotkas ja tõusva päikese kuldsed kiired. See lipp on esimene niisugune annetis seltskonna poolt meie kaitseväele. Alles järgmisel aastal asuti lippude annetamistele teistele väeosadele — teiste seltskondlike organisatsioonide poolt. Lippu täiendab rahvusvärvi lint polgu kõige tähtsa-

mate lahingukohtade nimetustega vabadussõjas. Need on järgmised, arvult 11: Kõllalika, Priske, Vaivara, Veneküla, Pitinka, Riigi, Viitina, Starte, Jelligi (kaks viimast Lätimaal) Kriusa ja Väaski.

Sõja lõpust saadik asub tänane juubilar vanadel ajaloolistel väravatel ida ja lääne vahel, Eesti Verdun, seistes hoolega kalli kodumaa iseseisvuse ja lääne kultuuri valvel.

Polgu vanad veteraanid, juhtivad jõud tema vormeerimisel ja tegutsemisel enne vabadussõda, on lahutamata ja haruldaset üksmeelse ja sõbraliku perena jäänud kokku seltsi näol „I Eesti polk“. See veteraanide koondis on esimene seesugune ühing Eestis. Selle seltsi ja rügemendi praeguste juhtide koondised — ohvitseride ja üleajateenijate kogud — on sõlminas üksteisega tihedaid ühendus- ja sõprussidemeid. Kuuluvus esimesse Eesti polku — kaitseväe esimesse rügementi — on tugev side, mis liidab endisi ja praegusi kaasvõitlejaid ühiseks pereks.

Seltsil „I Eesti polk“ on käsil polgu ajaloo kokkuseadmine ja väljaandmine. Esimese rahvuspolgu asutamise ja tegevuse lugu kirjutada tähendab kirjeldada kogu seda määratu suure tähtsusega ajajärku, milles tekkis ja küpses Eesti ajaloo kõige suurema sündmuse — iseseisvuse — mõte. See suur ja üldiselt tähtis töö on jõudmas lõpule ja ta ilmumist on oodata lähemal ajal.

Täna, mil kaitseväe kõige vanem üksus, kaitseväe nurgakivi, esimene rügement, mälestab oma 12. sünnipäeva, toome ka oma poolt talle südamlikke tervitusi ja soovime kalli kodumaa kaitsel ka tulevikus kõige paremat edu ja õnne. T.

A. Pulk, kolonel, rügemendi neljas ja praegune ülem.

Dambo veste.

Rännakul võttis jutukas perepoeg mu vankrile. Teiste pakkide ja kompsude hulgas nägin uue sadula kollaseid riimu ja hõbehaljaid jalusteid.

„Kas olete kaitseliitlane?“

„Jah. Mõne nädala eest läksin ratsarühma üle. Noor hobune ratsutamiseks nagu loodud. Aga küll oli kurjaloomaga alul häda: ei võta kuidagi selga! Sai mässata mehe moodi. Kümme korda lendasin kukerpalli. Lööb eest ja takka üles nagu elus saatan, aga kus ta mehe käest ikka pääseb! Nüüd kihuta kas või üle õuevärava. Saab näha, kuidas sadulaga sobib.“

„Kas teete manöövrit ka mõnikord?“

„Nii mis mürtsub! Sügisel oli sellane pragin, et hoiatalt. Rohelised tulid Kukemäelt, me läksime pühapäeva hommikul vara vastu, oh vaat' jah, me olime sinised. Küll sai nalja.“

Tee oli halb ja vankri rattad löiksid sügavalt porri. Me käisime mõne aja jala. Vankris istudes jatkus jutt.

„Külas oli juba laupäeval kihinat-kahinat, et lase aga olla. Ratsamehed käisid hobuseid rautamas, sepp töötas nii, et sõrmed taotud siniseks. Kõige rohkem oli tegemist va' Nutuvõru Nigolal.“

„Kes on see Nutuvõru Nigol?“

„Küla rätsep. Ta oskab lõigata kammi pealt juukseid, küll oli mehikesel kärpimist! Rohelisteks osutusid ju linnamehed, kõik lihvitud poisid, ega meie mehedki tahtnud pügamata päi ja ajamata habemega minna manöövrise; pole muudkui, Nigol, niida nii, et peanahk paistab! Mativõtu möldriga oli mees kõige rohkem hädas. Tal juuksed tusti ja liiva täis nagu takjapõõsas toa taga. Küll katsus rätsep kääridega, küll villaraudadega, ei ükski asi aita. Eks mölder jäi tukastama. Pärast küsima, et too nüüd peegel, ma vaatan õige korra, mis sa mul siin lagipeal valmis mürasid. Nigolal aga peegel peidetud. Ütleb, Tõnumuka poiss viinud ära, tahtvat habet ajada. Mölder leppis siis niisama, aga kukal oli teisel ikka auklik küll. Nagu lambakari oleks üle käinud.“

„Kas muidu manööver õnnestus hästi? Kus ja millal oli esimene kokkupõrge?“

„Jah, vaat', see oli nii: Me läksime juba enne kella nelja tee. Ilm pime kui kott, vihma sajab. Tuld ei

tohi tõmmata: vaenlane võib näha. Meestel aga suitsukirg suur. Pole muud kui kannata. Et need rohelised juba näo alla ei tule! Viimaks ometi... Ah sa pagan, ma unustasin ütlemata, et naised tulid ju ka! Meie küla noorikud ja neid kõik kaitseliidus. Need käsutati seltsimaja juure, kus Punane Rist. Seal pidime pärast saama ka süüa.

No jah, vaat', see oli nii. Me läheme parajasti Nõiaoru männikust. Jääme lagendiku ääre, teate, kus see Poripiisa oja voolab. Lõistiku luha poole. Teisel pool oja madal metsariibask, korraga trah... trah... turr...!

„Maoli maha!“ kamandab meje pealik. „Rohelised on vastasolevas metsas end kindlustanud. Meil tuleb asuda kaitseseisukorda ja oodata kahurväe saabumist.“ Kas pole kurat, kirun ma: pole veel saanud vastasele mitte üht müksu anda ja juba asu kaitseseisukorda! Rohelised aga ragistavad, mis hirmus. No me tõmbasime ka siis tule lahti. Mets aina oigas ja mürises. Tõnumardi Toomal on automaat, kui pani selle plagisema, siis polnud vaenlase pool muud näha kui männi ladvad aina lendasid. Justament nagu vikatiga võttis!“

„Kas see Tõnumardi Toomas kõrvetas siis päris kuulidega kohe?“

„Ei, seda nüüd mitte... Vaat' see oli nii... me kujutame nii ette, et ta kuulidega kõrvetas.“

Noormees vaikis hetkeks. Mina aga uuesti küsima, et kuidas see manööver edasi arenes.

„Mis ta arenes, vaat' see oli nii... Ma tahtsin öelda, et see tundide kaupa maas lamamine tüütas juba ära. Lase aga peale, püssiraud kuum nagu aurukatla toru. Vihmapiisad langevad peale surts ja surts. Padruni tagavara ka otsa lõpmas. Kauga see paugutamine kestab? Ilm muutus juba hommikust valgemaks. Korraga antakse käest kätte roheliste lendlehte. Me loeme: „Seltsimehed, sinised, kõik teie vastupanu on asjatu. Teid haaratakse varsti mõlema tiiva pealt ümber. Teie ülemus on teid jätnud ilma kahuriteta, meie hävitava tule alla. Ärge end ilmaaegu ohverdage, vaid alistuge, et ühiselt võiksime nautida rahu õnnistust.“

Vaata, mis nad kirjutasid. Meil kargas süda täis. Tõnumardi Toomas tõmbas viimased laengud välja, siis hüüdis: „Poisid, minu järele! Vaatame järele, kumb kummale annab alla!“

Toomas vana sõjamees, teab kõik need asjad ära, mis meil siis muud kui — tormasime.

Rohelised nüüd õige kütsid. Kogu metsa veer polnud muud kui aina tuli.

Meie aga ikka edasi! Hüppasime üle oja. Üks ahelik ees, teine seljataga kõhuli ja annab püssidest säru. Meie võit oleks olnud kindel, aga vaata mis juhtus: Ilmub ratsa pealik ja temaga üks mees, kel valge võru ümber käe. See oli vahekohtunik. See mees räägib: „Kas nii tormatakse lagedal vaenlase peale!“ Tunnistan te kõik surnuks.“

Nii me lebama jääme. Ei sa tohi suitsetada: mis surnud inimene veel suitsetab. Ei lubata sõna rääkida ka mitte! Kuidas oled, nii ole... Küll on raske manöövril olla surnud!“

„Loodetavasti anti teile varsti luba tõusta ellu?“ küsisin, et kuulda manöövri jutu lõpuni. Noormees jäi nagu tusaseks ja vastas tõsiselt: „Ma tõusin omavoliliselt ellu.“

„Omavoliliselt? Aga siis eksisite ju distsipliini vastu? Kuidas see õieti oli?“

„Sellest ei tahaks nagu rääkida.“ Ma tähendasin, et see ei ole ilus, kui tehakse inimene huvitava külajutuga uudishimuliseks ja pärast jäetakse jutu lõpp jutustamata.

Noormees vastas:

„See on niisugune kodune asi. Ei tihkaks võõrale inimesele rääkida, aga kui just tahate, mis siis ikka kardan või häbenen... Vaat' see oli nii: Ma leban surnult, korraga hiilib põõsa tagant lähemale Kütne-sauna Kutt. Viipab aga käega ja hüüab mind nimepidi. Ma ütlen: poiss, kas sa oled vakka! Sa näed, et olen surnud: ma ei kuule ega näe midagi. Poiss aga ei jäta. Ta roomas mu juure, ütles:

„Härma Annus peab Tikamäe Maaliga plaani!“

„Mis!? Kus!?“ küsisin ma ja mu surm oli nagu käega pühitud. Poiss aga padistab edasi: „Seltsimajas ikka. Annus määrati sanitaride salka, ei ta pole uluvalt nina välja pistnudki! Puhub aga tüdrukutega juttu, teeklaas aurab ees. Tikamäe Maalil haaras juuksepalnikust kinni ja andis plaksti suud.“

„Mis Maali tegi?“ küsitlen Kutti. Poiss aga vastab: „Ei Maali teind mitte väljagi, naeris mis lõginal.“

Kas pidin ma veel kauemaks jääma surnuks... Omavahel öeldud: Maali on minu mõrvoja ja mul olid kihlasõrmused juba toodud. Ma kirjutasin taskuramatulehele: „Härma pealik, kuidagi ei või ma enam olla surnud. Tunnistage mind teadmata kadunuks.“

Kirja saatsin Kutiga peallikule, ise roomasin metsa ja siis pistsin seltsimaja suunas nii mis kannad välkusid. Jooksen puhu maad, sanitaride salk tuleb vastu. Vaatan, Härma Annus tambib ka teiste hulgas; tema laia kisa pool maailma täis. Mõtlesin, mis ma nüüd

„Saksamaal olevat iludusravilaid, kus nina ümber vormimise eest võetavat kõigest parkümmend krooni.“

„Päh, las' ma korra vihan — ma sooritan selle protseduuri, ilma et sul pruugiks sentigi maksta.“

teen, kas kähvan vanapoisile ühe vastu kõrvu, ise arutlen aga, et ega kaitseliitlasele kolba kakelda. Mehed ütlesid, et lähevad haavatuid koostama. Surnumatjad läinud ammu juba teele. Mul tuli siis sellane hull mõte, et nagu tõepoolest oleks olnud sõda ja mina surnud. Mind oleks aetud kuhugi auku. Mis siis küll Maali oleks ütelnud... Küllap ta siis oleks kibedasti kahetsenud, et laseb end suudelda Härma Annusest. Nüüd oli aga kõik ainult manööver ja mul oli hea meel, et elan ja näen varsti Maalit. Poleks aga seda Annust... Nagu suur lõmerdis teine, tüdrukul patsist kinni ja kohe suudleb. Ja Maali ei tee kurja nägugi...

Jõudsin seltsimaja juure, aga kohe sisse ei läinud. Las Maali ootab. Istun ja mõtlen. Korraga paneb keegi kaks sooja kätt mulle seljatagant silmade ette. Tundsin kohe — Maali...“

„Ja siis leppisite ära?“

Perepoeg pööris häbelikult näo kõrvale ja ütles ta-sakesi: „Kus sa niisugusega viha pidada saad... Kuidagi ei saa!“

Ma jõudsin oma teekonna eesmärgile ja tänasin lahkelt noormees vankrile võtmise ja lõbusa külajutu eest. Ta ütles, et see pole tänuväärne, ja sõitis edasi.

Kevad kutsub!

Suviste õppuste suur hooaeg on algamas.

Pilte kaitseliidu möödunud aasta suvisest tegevusest.

Juba on kevadine päikene sulatanud lahti lumise maakamara ja isegi põhjatuule jäine vilu on asendatud edelast puhuva mäheda soojusega. Ei saa olla kahtlust: kevad on ukse ees ja varsti tuleb suur suvi.

Suve tulekuga pöördub uus lehekülg ka kaitseliidu tegevusele, kuna avaneb võimalus viia rividrilli õppusi ja sportlikke harjutusi enam varske õhu ja päikese kätte. Loomulikult ootab iga kaitseliitlane seda päeva, mil ta võib kiinusest kambrist astuda looduse rüppe ja heita seljast pika talve jooksul pihtu muljunud kasuka.

Tuleb suvi, algavad manöövrid ja suvised õppused, algab vaba laagrielu.

Kas teie tunnete, kuidas kevad kutsub teid juba nüüd, kus pole saanud veel viimane lumeraas maapinnalt ära sulada. Kus on õhus vaid eelaimdus peatselt saabuvast suvest. Need on looduslikud instinktid, mis avatavad ja kutsuvad meid päikeses sädeleva looduse rüppe.

Kaitseliidu päevaküsimusi.

Möödunud nädala kestes peeti kaitseliidu peastabis rida juhtivate organite koosolekuid. Algas see koosolekute seeria keskjuhatuse koosolekuga, sellele järgnesid vanemate- ja keskkogu koosolekud, viimaks veel mitu päeva kestvad pealikute nõupidamiskoosolekud.

Peamiseks kõneaineks neil koosolekuil oli 1929./30. tegevusaasta eelarve. Teatavasti oli kaitseliidu eelarve enne kaitseliidule antava riikliku toetuse seaduse vastuvõtmist ülalmainitud organite poolt võetud vastu umb. 740.000 krooni suuruses. Seadusega määrati aga iga-aastane riiklik toetus kindlaks 650.000 krooni peale. Kuigi möödunud aasta ülejääkide ja teiste erakorraliste tulude tagajärjel poleks olnud vaja asuda juba kokku seatud eelarve kärpimisele, tuli selles siiski vastavalt muutunud olukorrale võtta ette teatud muudatusi. Eelarve tuli lahutada kahte ossa: korraline, mille kataks ka korraline tulusaadav toetus 650.000 kr. suuruses, ja erakorraline, mida võiks katta erakorraliste tuludega. Võttes arvesse neid asjaolusid seati eelarve uuesti kokku ja ta võttis nüüd järgmise ilme: a) korraline eelarve, mis bilanseerub 650.000 kr. ja b) erakorraline 118.500 kr. suuruses, missugune summa läheb peamiselt nende kulude katmiseks, mille tegemine oli alatud juba eelmise majandusaasta kestes, missuguseid aga ei olnud suudetud veel viia lõpule, nagu relvade ja laskemootori juuremuretsemine ning võimla- ja õpperuumide sisseseadmine.

Kaitseliidupäeva pühitsemise edaspidise kuju ümber keerlesid juba mõnd aega vaidlused. Nimelt ei pidanud ühe maleva juhatus otstarbekohaseks pühitseda kaitseliidupäeva igal aastal, kuna iga-aastane pühitsemine minevat liig raskeks. Kuid kõigi teiste malevate ühemeelsel otsusel jäädi ikkagi selle juure, et kaitseliidupäeva pühitseda igal aastal, kuigi vahelduva kava ulatusega, kord suurejoonelisemalt, kord vähendatud kavaga, kusjuures sõjalise ilmega võistlustele jääks esikoht. Laiemaulatuslikke päevi otsustati pühitseda tulevikus vähemalt igal kolmandal aastal. Käesoleval aastal pühitsetakse kaitseliidupäev Narvas 28.—30. juunini, milleks juba kibe eeltöö malevates on käimas.

„Kaitse Kodu!“ olukorda arutades selgus, et kaitseliidu häälekanaja kindlate sammudega on astunud vahetpidamata edu poole nii sisuliselt, majanduslikult kui ka lugejaskonna kasvamise mõttes. 24 korda aastas ilmumise asemel on ta hakanud ilmuma 52 korda aastas. Viimase aasta on ta lõpetanud juba hoopis puudujäägita, suurendades sealjuures oma tagavarakapitali 3000 kroonini. Tellijate arv on käesolevaks 1. aprilliks peaaegu kaks korda suurem möödunud aasta 1. aprilliks kogunenud tellijate arvust. „Kaitse Kodu!“ on seega muutunud selleks, milleks ta peabki olema — Eesti rahva igatsusega oodatud perekonnaleheks.

Kaitseliidu põhikirja § 11 näeb ette, et kõik kaitseliidus teenivad ohvitserid loetakse tegevteenistuses administratiivalal ja eraisikud riigiteenijateks. Selle paragraafi põhjal peaksid nad siis ka kuuluma pen-

sionisaamisõiguslike hulka. Kuid vastavad pensioniseadused on ses mõttes puudulikud ja lasevad end tõlgitseda ka nii, et kaitseliidu teenistuses seisvad isikud ei kuulu pensioniõiguslike hulka. Selline seisukord nõuab parandamist ning seepärast on kaitseliidul kavatsus esineda oma pensioniseadusega, mis lahendaks tekkinud ebaõiglase seisukorra. Ülalmainitud koosolekutel kiideti kaitseliidu peastaabi poolt esitatud „Kaitseliidu pensioniseaduse“ kava heaks ja tehti keskjuhatusele ülesandeks kõikide vajaliste sammude astumine selle elluviimiseks.

Peale mainitud tähtsamate küsimuste arutati koosolekutel veel pikk rida teisi küsimusi, mis puudutavad peamiselt kaitseliidu sisemise elu korraldamist (kaitseliidupäeva, suvilaagrite, õppuste, võistluste jne. jne. tegelik läbiviimine) ning seetõttu pakuvad vähem huvi meie lugejaskonnale.

Töö koosolekutel oli üksmeelne ja asjalik ning edenes seetõttu kiiresti ja kõiki osavõtjaid rahuldavalt.

Vanadele ja uutele kaastöölisele. Vastavate järelepärimiste peale teatab toimetuse, et talle on kõik kaitseliidu elusse puutuvad kirjutised ja pildid alati teretunud, kuna viimaste avaldamisele „Kaitse Kodu!“ on toimetuse poolt ikka vastu tulnud. Oma poolt toimetuse koguni rõhutab kaitseliidu elusse puutuvate sõnumite avaldamise vajadust „K. K.“ veergudel. Seepärast näeks toimetuse heameelega, et „K. K.“ kaastöölise võrk kohtadel veelgi tiheneks ja et ka kõik senised kaastöölised anduksid täie innuga „K. Kodu!“ informeerimisele kohapealsete üksuste tegevusest.

Missugust kaastööd saata „Kaitse Kodu!“? Sellise küsimusega on pöörnud nii mitmedki malevlased toimetuse poole, rõhutades esikätt, et kaastöö saatmise indu on nende juures pidurdanud teadmatus selles, missugune kaastöö läheb ja missugune ei lähe. Ehkki sellele küsimusele vastata on raske, püüame siiski paari lausega määrata ära need alused, mis on maksvad toimetusse saabuva kaastöö hindamisel. Esimene nõudmine on: kaastöö peab olema värske; teine: peab olema asjalik; kolmas: peab kirjeldama ainult neid sündmusi, mis väärivad tõesti laiema lugejaskonna tähelepanu. Või teiste sõnadega: kui ükski kes kaastöölisest tahab saata „K. Kodu!“ kirjelduse mõnest kaitseliidu elusse puutuvast sündmusest, siis tehku ta seda ajaviimata, mitte oodates sündmuse aegumist. Kaastöö asjalikkuse mõotmisel võib tarvitada ainult üht mõõdupuud: sündmuse kirjeldus peab olema vaba kommentaaridest ja oma arvamistest. Andke sündmus edasi nii nagu ta oli, pidades mees ühtlasi, et iga sündmuse kirjeldus pääseb mõjule seda enam, kui sinna juure on lisatud ka vastav pildimaterjal. Siin ootab toimetuse kaastöötamist malevate ridadesse kuuluvatelt amatöörpäevapiltnikkudelt, kellele on ühtlasi palve: ülesvõtteid tegemisel ärge harrastage üksnes poseeritud ülesvõtteid, vaid pildistage malevlasi ja nende tegevust tegevuse momendilt, nii nagu pildistatav fotoläätse ette juhtub ja satub.

Kuue

Maila Talvio romaan

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. L. K. (Järg 16.)

„Või nii, no vaata nüüd.“
„Stoo anaa gavarit?“ hüüdsid sandarmid kui ühest suust, ja politseinik jätkas:

„Mida teab preili veel sellest väikesest mängukannist?“

Riikka näis midagi neelatavat.

„See on üks auhind. Minu vend võitis selle suusavõistlustel.“

Lõbus naer kõlas politseiniku huulilt ja kirjutaja ruttas vastust sandarmitele tõlkima. Nad asusid kõik saali ja kirjutaja istus jälle laua taha. Alma tundis, et ta nüüd takistamatult oleks võinud lahkuda, aga ta oli kui kinni kasvanud oma paigale akna juures. Mehed asetaskid oma küsimusi uuesti ärganud innuga. Nad taipasid, et neil oli oma ülekuulamisel nüüd tegemist väga ebahariliku objektiga. Riikka vastas selgesti ja lühidalt, just nagu seda oli kästnud piiblis: jah, jah ning ei, ei. Ta ei varjanud midagi.

„Kuidas on lugu noore Mäkimatkaga? Kas ta on teinud tegemist ässitustega ja mobiliseerimisega?“

Riikka oli väga kahvatu, kui ta vastas:

„Seda ma ei usu... Ma ei tea... Ma ei usu.“

„Nii siis on ta seda teinud. Noh, ja kuidas on lugu teie poolvennaga?“

„Ei!“ ütles Riikka ja raputas vihaselt pead. „Seda ma vähemalt ei usu,“ lisas ta juure, just kui oleks ta vaatamata kõigele kartnud oma südametunnistuse pärast. „Ei, ma ei tea.“

„Nii, siis on ta seda teinud.“

Kui isa rasked sammud lähenesid uksele, suutis Alma saada endast võimust ja lahkus kohalt, et talle rutata vastu. Isa ulatas talle Riikka lauluraamatu ja küsis, kuhu nad kõik olevat kadunud.

„On juba ülim aeg. Kus te siis viibite? Kas on tulnud külalised? Pärj tuleb kirikumõisast ära tuua.“

Sandarmid ei kuulanud enam kedagi talus üle. Nad teadsid, et nad olid saanud loodetud ja ustavaid selgitusi. Teine neist pistis kaks piltpostkaarti tasku, millest üks kujutas saatjat Arvo Mäkimatkat, teine Toivot, — peale selle veel Eino-Ilmari suusavõistluse auhinna. Nad kadusid peagi silmapiirilt jättes avara taluhoovi oma selja taha. Ning varsti peale seda

lahkus kirikuväert oma kahe tütreaga talust, lauluraamatud käes ja riietatud puhtaisse, ebamoodsaisse, mustadesse riietesse. Kirikuväert ruttas ees. Ta oli juba väga rahutu. Alles pisut aja pärast, kui Alma oli jõudnud talle järele, küsis ta:

„Mida nad tahtsid? Kui me ainult hiljaks ei jää. Pärj on alles kirikumõisas.“

See oli esimene kord ta elus, et ta pidi asetama hauale pärja, ja selle ülesande tähtsus täitis kogu ta olemuse. Inimesed voolasid mööda jalgradu ja külalised, ühed jala, teised saanides. Ka Vene sõdurid olid ärevuses. Kuid nad hoidusid kõrvalseisjateks, just kui oleksid nad tunnud, kuidas selle päeva tõsidus tõrjus nad tollest piirist, milles täna liikusid kohalikud elanikud: kiriku ja selle lähema ümbruskonna piirist. Päike säras selgel taeval. Tillukeste täppidena askeldasid inimesed seal all lumistel väljadel. Ka kirikuväert Tuuna askeldas ühes teistega, ta tundis end tana tahtsamana kui kunagi varem. Ta mõlemad tütreid järgisid talle, noorem rahutult ringi kaedes, suurte plekkidega põskedel, teine kollakas-kahvatu, ülemaailmliku rahu ja hardumusega näoilmes.

Tal on hea olla ja minul paha, mõtles noorem neid. Kes meist talitas õigesti, ja mis on tööde?

Parajasti siis, kui Alma kirikumõisa eeskojas asetask pärja isa käsivarrele, hakkas leinarong kaldakõrgustikku mööda liikuma üles. Härmatanud hobused aurasid ja männiokstega kaunistatud surnureelt läkitas metalline plaat oma kiirtemõõgad välja õhku ja inimeste südameisse. Nuuksumine käis läbi kiriku tulijate ridade sellele surmajuhtumile mõeldes. Kirikuväert naeratas ja pööris pea ümber. Veel kunagi ei olnud ta näinud nii ilusat pärja. „Õndsad on need, kes...“, see oli õige, et just see oli kirjutatud paelale.

Kirikukellad hakkasid helisema.

Riikka Tuuna tõstis oma pilgud talle nii tuttavale, mustadele avaustele kirikutornis ja tundis, kuidas kellade võbin tungis värisedes läbi ta keha. Näis, nagu oleks Taevase Isa arm kellade helinaga voolanud ta südamesse. Kui õnnelik oli ta ometi täna. Ta oli võinud ütelda tõtt, kõige kiuste. Ning nüüd tasus Vägev Isa talle selle rahuga! Ta tahtis veenduda

selles, et ta käis käsikäes Jumalaga, ning ta samm oli kerge. Armsad kellad, Jumala sõnumi kandjad, helisesid üle päikeseküllase ümbruskonna, uie eiavate ja surnute; oh, oleks ta ometi võinud surra täna! Kuid alles kuulus ta eiavate hulka, ja elavate mured olid ka tema omadeks, — tõepoolest pühim ja kaunim kõigest: mure selle Kankaa kiriku pärast.

Ta tundis kõiki neid inimesi seal, nad noogutasid talle pead või astusid ta juure, et suruda ta kätt. „Kuidas käib ema käsi?.. Jah, et see nõnda pidi minema... nii hea mees...“ „Meie ema on vahetpidamata haige, ei saa ta elada ega surra.“ „Meie ümbruskonnas on sündinud midagi nii hirmsat, et meiesugune sellest ei söandagi kõnelda... need Vene sodurid, nad... ei tahaks säärast asja suhugi võtta... vägistasid ühe lapse, ühe torpari kahe teistkümnepäevase tütarlapse. Ema oli ta saatnud vaid kaupmehe juure... nii õhtupoolikul... kui juba hakkas minema pisut hämaraks... Ja hurtsikus oli küll kuuldud karjumist, kuid ei tulnud kellegi pähe kohe minna vaatama. Kui siis laps koju ei tulnud ja teda hakati otsima, polnud teda kuski leida. Ja jäljed käisid risti ja põiki, nõnda et neid ei suudetud jälgida. Ning alles öö saabumisel, kui nad koera võtsid kaasa, — see palnud politseikoer, vaid ainult nende oma harilik õuekoer, aga ta on tark, säärane, kes isegi jäneseid toob koju, — leidsid nad lapse ühes heinaküünis metsa ääres. Vaeseke oli vaevalt veel elus ja riided olid tal täiesti puruks rehitud... jah, siin oli Jumal annud võimu õelusele... ei või just kindlasti ütelda, kas selle teo kordasaatjad olid sõdurid või keegi teine, kuid igatahes on nad samal ajal sealt mööda läinud... Meiesugune ei suuda mõista, millega see kõik veel ükskord peab lõpma...“

Riikka Tuuna oleks soovinud, et ta säärast asja poleks saanud kuulda just nüüd. Ta hingel polnud soovi oma kõrguselt jälle astuda alla porri ja patu õhkkonda. Aga see uudis oli juba mõruda mürgina tunginud ta soontesse ja segunenud ta verre ning põles samades liikmeis, mis alles praegu värisedes olid võtnud vastu kellade helina. Hirmus, kuhu jäi ometi Jumal?.. Siin, siin... päikesepaistes, kellade helinas, talle nii koduses kirikus, nende nõrkade inimeste südameis, kes — kes olid loodud Jumala kuju järele...

Näed, seal asub Kudaja-Anna tuttav, lagunenud onn. Kui mõnegi riidemustri olid nad seal üheskoos välja valinud! Pagari trepil seisid mehed, kes seadsid humalaille keppe. Seal selles kases oli kägu hakanud kukkuma, kui piiskop ühes praostiga oma vankris mööda sõitsid. Sellest oli möödunud hulk aega, tol ajal oli Kankaas õpetajaks õnnis Relander, ja kirikuküla ei olnud veel moodustanud iseseisvat kogudust. Kiiresti lendasid aastad, aga Ju-

mala arm jäi samaks. Kuidas võis ta seda lubada, et sündis midagi nii jõledat, nagu seda on ühe lapse... Sel on muidugi olemas mingi kindel mõte: võib-olla, et vanemad ei olnud võidelnud tõe eest ja kooskõlastanud oma elu. Kui inimene ise jättis kujundamata oma elu, kujundas elu teda, nõnda see oli... Kas nad juba jälle olid ajanud oma hobused aia taha, kuigi neile koguduse arvel nagu kord ja kohus olid lastud teha sõimed. Ara, minema sealt! Igalpool heinajätised! „Kuulge, Linteen, kas te tahaksite olla nii hea ja juhtida oma hobuse sinna. Kuna nad on ju nii hajameelsed... Palju tänu. Sellest saab teile üks ustav koer, haukus nii, et... Ei pannud teda tähele, kui ta ronis välja vaiba alt. Kelle hobune võiks ometi see siin olla, ma ei tunne seda.“ Riikka korjas ise viimsed heinarisud üles ja astus nende järele... „Ai-ai! Kuidas nad ometi võisid unustada tuua kandraami... Hästi rikkalikult on nad laotanud männioksi, riietesse jäävad kinni. Tere hommikust, Aaltonen... Jumalime... Kuule, vaja tuua kandraam, leinarong jõuab juba kaldakünkale. Jah, tõepoolest, veetlev hommik. Kas olete tee haa juure kaevanud ka küllalt laiaks? On tulnud nii palju inimesi...“ Riikka Tuuna kõhn, soonekas kuju ulatus üle hobuste ja inimeste, kes saikadena seisid siin ja seal künka harjal. Kirikukellade viimsed vaiksed õõtsumised kõlasid taevasinasse. Riikka libistas oma kindla pilgu üle kirikuhoone, matuseaia ja treppide. Siis astus ta kärmesti ümber majanurga, tõstis teelt ühe paberossiotsa ja heitis selle kaugele lumme. Neid leidis ka ühtelugu ja igalpool! Siis järgnesid harjunud liigtused, nagu nad olid kujunenud välja aastate jooksul: samad sammud ukse juurest ukse juure, ühe trepi juurest teise juure, samad ukse käeraudade vajutused. Ja ta pilkude ees asus vahetpidamata sama tuttav pilt: pea oli see mõni nurk kirikus oma pingiotstega, tahvlitega lauluraamatute numbrita jaoks, pea kapp, milles hoiti õpetajakuube, pea ühesuuruste lauluraamatute hunnik, pea avaus põrandas, mis viis keldri. See avaus oli pikkade aastate kestes, õieti kogu aja, mil Juureva, politseiniku vend, oli olnud köstriks, äratanud umbusaldust Tuuna tütre südames: köster laskis endale armulauaviina maitsta hea, see oli kindel! Alma oli teda kord kohanud, kui ta tuli sealt trepist üles ja pühkis oma habet. Siis oleks pidanud teda võtma käsile. Riikka Tuuna ootas aina säärast juhtumist... Koguduse kõige ustavamad istuvad juba kirikus koos: vana Rautajärvi peremees meeste poolel ja pime Leena oma poisist juhiga naiste poolel. See oli üks kummaline poisinott, see juht, kes alalõpmata endamisi pomises: „Jumalime... kust tulete? Papp ristib, niipea kui jõuab pärrale, tule oma lapsega vaid siia... Noo, kas sind siis kuulu-

tati maha, Jaakko? Noh, kuhu jääb siis Aina nii kauaks? Jumala õnnistus olgu teiega.“

Kirikukellad hakkasid jälle helisema: ilmus õpetaja oma abikaasaga.

See oli pühalik jumalateenistus, ning pühalik oli selle järele ka matusetalitus. Jumala jõud oli valatud õpetajale, kui ta kõneles lahkunu mälestuseks. Ja ta ei pelganud avalikult ütelda välja seda, mis kogudust selle surma puhul seesmiselt liigutas, kuidas ta seda oma parimat meest pidas ohvriks, mida nõuti rõhujalt. Ta tarvitas nii julget keelt, et mõned kokkusid, liiategi veel, kui politseinik Juureva ametivormis ilmus kiriku-künkale. Õpetaja oleks ju pigem võinud valida ühe teise teksti, mis oleks väljendanud sedasama, poleks olnud vaja avaldada kõike seda nii otsekohele. Ka pärgade panek oli pühalik. Kankaa koguduse pärg ületas, seda pidi tunnistama, kõik teised. Taluperemes Paananen mälestas selle asetamisel mõne sõnaga lahkunu elutööd. Ülesanded olid jaotatud nõnda, et Paananen pidi pidama kõne ja Tuuna pidi lugema seda, mis seisis pärja peal. Juba kõne ajal võis kõneleja ümbruskonnas märgata teatud rahutust. Vana kirikuväärt oli äkki veendunud selles, et ta seda ülesannet, mis oli pandud temale, ei suuda täita. Huuled lakkasid täitmast käsku, ja siis ei suudaks ta väljendada kokkuräägitud sõnu. See pärast pööris ta ümber ja viipas kohale kedagi teist, kes pidi lugema ette sõnad. Ent keegi ei järginud ta ettepanule ning igauks puikles kõrvale ta pilkude ja käeviibete eest. Silmapilgu seisis vanamees vaikselt paigal ja mõtles: ehk tahab Jumal siiski oma sulasele anda selle jõu. Ja kaunikese aja seisis ta parajasti jälle kinniaetud haua poole vaadates ja ootas sellele jõule. Viimasel hetkel aga pettis teda see usk. Paananeni kõne oli äkki jõudnud lõpule. Seal kogeles ta hädaliselt suure vaevaga: „K-ke-keegi noorem tulgu lugema!“ Paananen asetas pärja juba hauakünkale, ja Tuuna pidi talle järgima nagu magneedist veetu. Nii kummardus ta siis vaevalisest maa poole, laotas paela laiali ja kogeles midagi, millest oli võimatu saada aru. Ta noorem tütar võttis ta käe alt kinni ja viis ta ära.

Mõlemale; nii nooremale kui vanemale Tuuna tütrele, oli hakanud kuum nende minutite jooksul, millede kestes nende isa esindas Kankaa kogudust Paranta peremehe matusel. Kuid mis võis seal parata.

Nüüd järgnes kooliõpetaja Kuusi juhatusel naiskooori laul. Vahepeal olid kõik juba tublisti läbi külmanud ja kõik tundsid seda salajast, alateadlikku kergendust, mida tunnevad elavad, kui nad lahkunule on annud viimase au ja siis kiiresti jälle oma armastatud maiste askelduste juure võivad pöörduda tagasi. Peale selle andis end tunda nälg ja oli teada, et kirikumõisa rentnik oli avanud peretoa kohviga

kostitamiseks. Mõned äkki kõlavad püssipaugud tõmbasid endale haruldase tähelepanu. Kust? Kas korraldasid venelased harjutusi või mis see oli? Kas oli neil kavatsus korraldada pealetungi? Kas oli õpetaja kõne sisu juba saanud teatavaks ja kas oli see demonstratsioon ühenduses sellega? Kuid kuuldus üldse vaid umbes kümme pauku, siis jäi kõik vaikseks, ja uuestiärkava hardumusega viidi pühalik talitus lõpule.

Vana kirikuväärt sai äkki oma kõnelemisvõime jälle tagasi, kui ta Paranta perenaise kõrval saanis istus ja kogeles:

„T-to-topias Parantale, vooruslikule kaaskodanikule ja ustavale isamaa pojale tänulik Kankaa kogudus. Õndsad on need, kes on puhatud südamest, sest nad peavad nägema Jumala palet. Ju-jumal ei a-annud e-enne j-jõudu, a-aga n-n-nüüd annab ta seda. Ning siin on ju see sama hea.“

(Järgneb.)

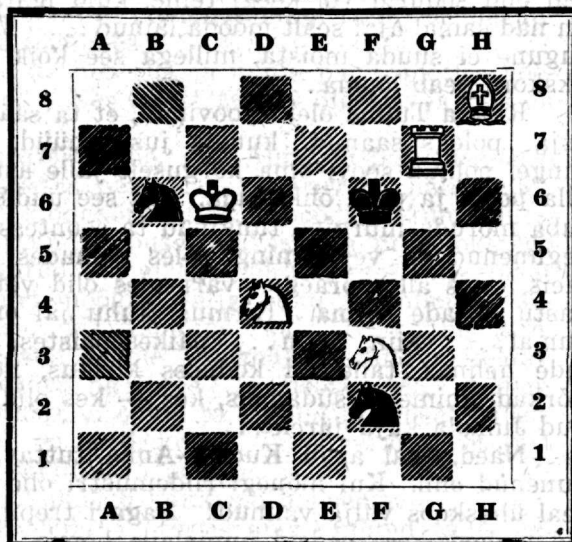
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 78.

Kokku seadnud G. Fuks (Viljandis).

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kc6, Vg7, Oh8, Rd4 ja f3.

Mustad: Kf6, Rb6 ja f2.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lahendusi palutakse saata: Tallinn Narva mnt. 26. krt. 6, A. Burmeister.

TALLINNA LINNAPANK

TALLINNAS, MUNDI TÄNAV NR. 2.

TELEFONID 19-30, 3-13.

AIDAD 7-48.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone sise- ja välismaal.
Võtab kaupu oma altadesse hoiale ja annab nende vastu laenusid.

KINDLAM RAHA HOIUKOHT.

Juhatuses koosolekud igal äripäeval kella 12—1 e. l.

JUHATUS.

Tallinn, Suur Karja tänav nr. 19.

Eesti Rahvapanga majas. Telefon nr. 681.

TALLINNA KINNITUSE SELTS

Kindlustab varandusi tule
ja teiste õnnetuste vastu.

Tallinna Ühispank

Tallinn, Suur Karja 19. Telefon 681.

Võtab raha hoiale ja maksab ajakohast protsenti.

ÜHISTEGELINE KESKPANK
EESTI RAHVAPANK

Asutatud 1920.

Tallinnas, S. Karja t. 19, oma majas.

Kõnetraadid 2-02, 24-13 ja 28-28.

Võtab hoivusummasid tähtajalisele ja jooksvale arvele ja maksab ajakohaseid hoivuprotsente.

Võtab liikmeks kõiki ühistegelikke asutusi, kogukondlikke omavalitsusi ja riiklikke iseseisvaid ettevõtteid ja annab nendele laenusid.

Korraldab riiklike laenude andmist asunikudele ja kalameestele.

Toimetab rahasaatmist ja sissenõudmist kõikides Eesti linnades ja alavites korrespondentide-ühispankade kaudu.

Eesti Rahvapanga liikmeks oli 1. jaanuaril 1929. a. 257 ühistegelist asutust ja kogukonna omavalitsust.

Brutto arvetesels 1. jaanuaril 1929. a. oli Kr. 4.998.323,10.

JUHATUS.

A-S. KAPSI & Ko. lõhkeainete osakond
„Lõhkevõime“

Tallinnas, Rütli t. 15. Kõnetr. 16-20.

Müüb kõiksugu käsituskindlaid lõhkeaineid, lõhkekapsleid, süütenööri, elektri-süütajaid, kapslitange, elektri-süüte-aparaate jne. jne.

Võtab oma peale kõiksugu lõhketöid, iseäranis maapäranduse suhtes, annab juhatusel viljapuude istutamise ja noorendamise üle lõhkeainete abil.

Sealsamas müüakse soodsamate hindadega parimat
kivipuuri terast.